

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE ROLES IN BUDDHISM DISSEMINATION OF SANGHA
ADMINISTRATOR IN UTHAI DISTRICT, AYUTTHAYA PROVINCE

พระมหาชัย วิชิโต (สีบศรี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหาชัย วิชิโต (สืบศรี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ROLES IN BUDDHISM DISSEMINATION OF SANGHA
ADMINISTRATOR IN UTHAI DISTRICT, AYUTTHAYA PROVINCE

Phramaha Chai Wichito (Suebsi)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ พระครูปลัดสุรัสวดี สิริบุญโญ, ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัต)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.

กรรมการ

ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย.

(พระมหาชัย วิจิโต)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : พระมหาชัย วิจิโต (สีปศรี)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ ผศ.ป.ธ.๗, พธ.บ.,ป.ชส.,ศศ.ม.ร.ป.ม.

: ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ปก.ศ.สูง.,พธ.บ.,M.A.,Ph.D.(Pol.Sc)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป (๒) เพื่อศึกษา เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะต่อบทบาทเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการ วิจัยโดยการวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บข้อมูลจากประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๘๗ คน เครื่องมือ วิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะของแบบสอบถามทั้ง ปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบ สมมติฐานโดย การทดสอบค่าที (t-test) และค่า เอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปในอำเภออุทัย ที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓ ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพและด้านเนื้อหา อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสื่อ การสอน อยู่ในระดับปานกลาง

๒. เปรียบเทียบความคิดเห็นของของประชาชนทั่วไปในอำเภออุทัย ที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลโดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ อายุ อาชีพ วุฒิการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ คณะสงฆ์ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น และมีการจัดทำเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ เพื่อใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นธรรมทานเพิ่มอีกด้วย

Thesis Title : The Roles in Buddhism Dissemination of Sangha
Administrator in Uthai District, Ayutthaya Province

Researcher : Phramaha chai wichito (suebsi)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr.Surapon Suyaprom, B.A., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

: Phramaha Boonlert Inthapanyo, Asst. Prof, Pali VII, B.A., M.A.,
(Conflict Management)

: Asst. Prof., Dr Teamsak Thong-in B.A., M.A. Ph.D.
(Pol. Sc.), พศ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc)

Date of Graduation : March 31, 2013

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province according to the opinions of the Buddhist monks and novices, 2) to compare the Buddhist monks and novices opinions towards the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province, classified by personal factors, and 3) to study the problems, obstacles and suggestions towards the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province. This research uses the mixed methods between the quantitative research with the survey research was carried out in this study. The unit of study in research consisted of were 337 Buddhist monks and novices in Uthai District, Ayutthaya Province. The tool used in data collection was questionnaire. The data analysis was computed by using statistical techniques such as the frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and analysis ANOVA (One way analysis of variance), and to compare the differences of paired means, the Least Significant Difference (LSD) was employed.

The findings of this research are as follows:

1) The Buddhist monks and novices opinions towards the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province were overall at a high levels ($\bar{x} = 3.55$). Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels in the personality and the content, whereas others such as the medium of instruction was noted at moderate level.

2) With regard to comparison of the Buddhist monks and novices opinions towards the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province, classified by personal factors, it was found that status, age, years of ordination and level of Pali studies had no significant differences, thus rejecting the formulated hypotheses. While the level of general education and Dhamma studies respondents had statistical significant differences towards the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province at .05 level of confidence, therefore, accepting the set hypotheses.

3) The problems, obstacles and suggestions relating to the role on Buddhist Promotion of Sangha Administrators in Uthai District, Ayutthaya Province, that the Sangha Administrators of modern technology should be used in the propagation of Buddhism, such as radio, television or print media, Internet, etc., and have a pamlet or a printed books for the propagation of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ได้แก่ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม,พระมหาบุญเลิศ อินทปถโย, ผศ., ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธีวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัด ให้กระจ่างจนสามารถทำงานบรรลุเป้าหมาย

ขอขอบคุณ อาจารย์ กรรมการสอบป้องกัน วิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุภูมิ ไชวเกษม, อาจารย์ เดช ชูจันอัด, อาจารย์ผดุง วรรณทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชชัย ไชยสา และ อาจารย์ วันชัย สุขตาม ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการ ตรวจสอบแบบสอบถามและให้คำปรึกษา แนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และ สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระครูปัญญาวราธร เจ้าคณะอำเภออุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา อุบาสก อุบาสิกา และประชาชนทั่วไป ที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณอุบาสกอุบาสิกา วัดสะแก อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนในการศึกษาเล่าเรียนแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ทุกรูป ที่ได้ให้ความช่วยเหลือให้กำลังใจและให้คำปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่ ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระมหาชัย วิจิโต (สีบศรี)

มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๒)
กิตติกรรมประกาศ	(๔)
สารบัญ	(๕)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๑๑)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๒)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกับบทบาท	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๑๔
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๓
๒.๔ การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕๐
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๒
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๑

	๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๑
	๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๒
	๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๕
		สารบัญญ (ต่อ)	
เรื่อง			หน้า
	๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๖
บทที่ ๔ ผลการวิจัย			๖๘
	๔.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๘
	๔.๒	ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๗๑
	๔.๓	ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๗๖
	๔.๔	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๙๙
	๔.๕	สรุปบทสัมภาษณ์บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๐๓
	๔.๖	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย	๑๐๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ			๑๐๘
	๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๘
	๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๒
	๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๑๔
	๕.๓.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๔
	๕.๓.๒	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๑๕
	๕.๓.๓	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๑๕
บรรณานุกรม			๑๑๖

ภาคผนวก		๑๒๒
ภาคผนวก ก.	หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๒๓
ภาคผนวก ข.	ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๒๙
ภาคผนวก ค.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try Out)	๑๓๒
ภาคผนวก ง.	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient)	๑๓๔
	สารบัญญ (ต่อ)	
เรื่อง		หน้า
ภาคผนวก จ.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๗
ภาคผนวก ฉ.	แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๔๔
ภาคผนวก ช.	ตารางแสดงกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)	๑๕๑
ภาคผนวก ซ.	แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๕๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๕๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๖๒
๔.๑	จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๖๙
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม	๗๒
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ	๗๓
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา	๗๔
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน	๗๕
๔.๖	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของ คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามเพศ	๗๖
๔.๗	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของ คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ	๗๗
๔.๘	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนก ตามอายุ โดยภาพรวม	๗๘
๔.๙	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนก ตามอายุ ด้านบุคลิกภาพ	๗๙
๔.๑๐	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนก ตามอายุ ด้านเนื้อหา	๘๐
๔.๑๑	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของ คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพ การสมรส	๘๑

๔.๑๒	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษา	๘๒
๔.๑๓	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ โดยภาพรวม	๘๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๔	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านบุคลิกภาพ	๘๔
๔.๑๕	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเนื้อหา	๘๕
๔.๑๖	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านสื่อการสอน	๘๖
๔.๑๗	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ	๘๗
๔.๑๘	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	๘๘
๔.๑๙	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม	๘๙
๔.๒๐	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ด้านบุคลิกภาพ	๙๑
๔.๒๑	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ด้านเนื้อหา	๙๒
๔.๒๒	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ด้านสื่อการสอน	๙๓
๔.๒๓	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพทางสังคม	๙๕
๔.๒๔	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามสถานภาพทางสังคม โดยภาพรวม	๙๖

๔.๒๕	เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามสถานภาพทางสังคม ด้านเนื้อหา	๙๗
๔.๒๖	สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑ - ๗	๙๘
๔.๒๗	ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ	๙๙
๔.๒๘	ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ	๑๐๐

สารบัญญัตราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๙	ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา	๑๐๑
๔.๓๐	ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา	๑๐๑
๔.๓๑	ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน	๑๐๒
๔.๓๒	ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน	๑๐๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๐
๔.๑	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย	๑๐๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อ.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.น. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ท. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ช. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที. ส. อ. (ไทย)	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม. อ. อ. (ไทย)	มัชฌิมนิกาย	ปัญจกนิบาต	อุปริปัณณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.ต.อ. (ไทย)	อังกุตตรนิกาย	มโนรถปุรณี	ทุกกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.น.อ. (ไทย)	อังกุตตรนิกาย	มโนรถปุรณี	นวกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.
๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย)
๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก
เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้าที่ ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทให้แก่พระอัญญาโกณฑัญญะ นับว่าเป็นการสืบศาสนาทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิต ด้วยการทรงแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรม ด้วยพระพุทธดำรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่ มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุล และความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”^๑

สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้นพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^๒ ได้ให้ความหมายของการผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ใหญ่^๓ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้ง

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔). หน้า ๒.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

โครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง

พระพุทธศาสนาได้สืบสายหลักธรรมวินัยมาเป็นเวลานาน จึงมีหลักธรรมหนึ่ง คอพระสูตรต้นตอปิฎกที่มาในพระไตรปิฎก วัสสการสูตรในวัสสการพราหมณ์^๔ ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้นเจ้าลิจฉวีหลายองค์ ได้พากันไปเฝ้าพระองค์และสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสเตือนเจ้าลิจฉวี คือ การแสดงหลักอภิธานียธรรม ๗ ประการว่า トラบไคที่ บ้านเมืองใดที่ยังรักษาธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่ว่าจะแวนแคว้นใด ๆ จะมีแสนยานุภาพมากมายอย่างไร ก็ไม่อาจรุกรานล่วงล้ำเข้ามาเย้ายปีศาได้^๕

หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช องค์ประธานศาสนูปถัมภก ได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สาย โดยเฉพาะประเทศไทยก็ได้รับผลจากการประกาศพระพุทธศาสนาในคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขจรขยายไปทั่วทุกมุมโลก และสร้างประโยชน์สำคัญคือการทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดี^๖

ปัจจุบันพระพุทธศาสนา มีหลักศาสนธรรมที่สามารถน้อมนำไปปฏิบัติ มีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และมีศาสนบุคคลคือพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเผยแผ่พุทธธรรม ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคมได้รับการยอมรับนับถือ สังคมไทยให้ความสำคัญเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์เมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้ว มักจะได้รับการยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชนอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชนยิ่งทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป หากพระสงฆ์ประพฤติในทางเสียหายก็จะทำให้ศาสนามีความเศร้าหมองและประชาชนเสื่อมความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ประพฤติดีปฏิบัติชอบ คุณประโยชน์ก็จะเกิดแก่สังคมสงฆ์นั้น^๗ การที่พระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนมากขึ้น ก็ยิ่งควรต้องตระหนักในสมณภาวะและภาระหน้าที่ เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

^๔ พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), รัฐศาสตร์เชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรุป, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^๖ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) และระวี ภาวิไล, ดร., พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

โดยมีการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ไม่สร้างความเสื่อมทรามหรือสิ่งที่ไม่ดีงามแก่พระพุทธรศาสนา

วัดเป็นศูนย์กลางในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคม เป็นที่มาของแหล่งวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นสถานที่แก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวไทยในชนบท

บทบาทของคณะสงฆ์ในอดีตและปัจจุบันที่ได้รับความเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยเฉพาะการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีส่วนช่วยกล่อมเกลาคิดใจและลักษณะนิสัยของคนไทยให้โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบทบาทที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทยในด้านต่างๆ รวมทั้งยังรับเป็นภาระในการแก้ไขปัญหาทางสังคม เนื่องจากพระสงฆ์เป็นบุคคลในท้องถิ่นที่ใกล้ชิดปัญหาจึงรู้ซึ่งถึงปัญหาต่างๆ สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

คณะสงฆ์อำเภออุทัย เป็นหนึ่งในเขตปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการจะให้วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ชุมชนอย่างเช่นในอดีต จึงจำเป็นต้องพัฒนาวัดในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมด้านการเผยแผ่เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนพุทธศาสนิกชนนั้น คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญที่สุดเพราะถือกันว่าวัด สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรม เป็นสถาบันของผู้นำทางด้านจิตใจของสังคม

ฉะนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทราบวิธีการเผยแผ่ ตลอดจนทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ของคณะสงฆ์อีกด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัยที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในงานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านบุคลิกภาพ ๒) ด้านเนื้อหา และ ๓) ด้านสื่อการสอน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพทางสังคม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๓ ด้าน คือ

- ๑) ด้านบุคลิกภาพ
- ๒) ด้านเนื้อหา
- ๓) ด้านสื่อการสอน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในอำเภออุทัย ซึ่งมีจำนวน ๔๒,๐๘๐^๘ คน ปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ ตำบล คือ ๑. ตำบลคานหาม ๒. ตำบลสามบัณฑิต ๓. ตำบลบ้านทึบ ๔. ตำบลหนองไม้ซุง ๕. ตำบลอุทัย ๖. ตำบลเสนา ๗. ตำบลหนองน้ำส้ม ๘. ตำบลโพสาวหาญ ๙. ตำบลธนู ๑๐. ตำบลข้าเฒ่า ๑๑. ตำบลบ้านช้าง

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ เขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยตำบล ๑๑ ตำบล

^๘สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, “ข้อมูลในอำเภออุทัย”, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๑๑ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัยที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มี เพศต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มี อายุต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มี สถานภาพการสมรสต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๗ ประชาชนที่มี สถานภาพทางสังคมต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะสงฆ์ ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการงานโดยตรงและงานพิเศษที่ควรจะต้องกระทำ หรือพฤติกรรม ที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพของตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งที่บุคคลได้รับ ต้องมีบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ตามบทบาทของตำแหน่งนั้น และคล้อยตามความมุ่งหวังของสังคม เช่น บทบาทของผู้บริหารคณะสงฆ์ พฤติกรรมที่แสดงออกในศาสนสถานบริหารคณะสงฆ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินงาน เพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น

คณะสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวนรัตนะสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ พระสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุ ในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้ในพุทธบัญญัติ

บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะอันเป็นของจำเพาะแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงออกทางท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความเฉลียวฉลาด ตลอดจนจกิริยามารยาท ลักษณะนิสัย และอุปนิสัย

เนื้อหา หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการวิจัย เนื้อหาสาระที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ซึ่งถูกนำมาใช้ในการการเรียนการสอน เพื่อเป็นตัวกลางในการนำส่งหรือถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติ จากผู้สอนหรือแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ตั้งไว้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัย
ต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัย
ส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแพร่ของ
คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานเผยแพร่ของคณะสงฆ์

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด และทิศทางในการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๔ การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม แต่ละคนมีการแสดงออกทางสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษาปฏิบัติตามบทบาทจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทเสียก่อนในเบื้องต้น

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

นักวิชาการได้กล่าวถึง “ความหมายของบทบาท” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

รุจา ภูไพบูลย์ ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท หมายถึง กลุ่มของพฤติกรรมที่แสดงออกตามความคาดหวังของสังคมตามสถานภาพของกลุ่มบุคคลนั้นๆ หรือการปฏิบัติตามบทบาทของบุคคล บทบาทจะถูกนำมาใช้เพื่อสิ่งต่างๆ ที่ถูกตนและบุคคลอื่นกระทำ^๑

^๑รุจา ภูไพบูลย์, การพยาบาลครอบครัว : แนวคิดทฤษฎีและการนำมาใช้, (ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์ , ๒๕๓๗), หน้า ๒๐.

สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันทรณ์เอม อธิบายถึงความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทที่ใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆ พึงกระทำ นั่นคือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใดอย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดไว้^๒

สุพัทธา สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะมีหลายบทบาท และแต่ละบทบาทจะมีความสมบูรณ์หรือสมดุลงันพอควร นอกจากนี้ยังได้กล่าวไว้ว่า บทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่างๆ ที่ปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ^๓

งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทหมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^๔

โคเฮนและออร์บุช (Cohen & Orbuch) กล่าวว่า บทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติตามตำแหน่งหรือสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมเรียนรู้ได้จากกระบวนการต่างๆ ในสังคมที่ผ่านมาแล้วซึมซับเข้าไปในตัวบุคคล^๕

ฮาร์ดี และคอนเวย์ (Hardy & Conway) ได้ให้ความหมายของบทบาทเพิ่มเติมว่า บทบาทที่แสดงออกจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับกระบวนการทางสังคม (Socialization) เพราะถ้าการคาดหวังในบทบาทของทุกฝ่ายไม่ตรงกันย่อมทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นมาได้ ผู้สวมบทบาทจึงต้องตระหนักถึงปัจจัยต่อไปนี้ในการสวมบทบาทในสังคมที่มีประสิทธิภาพ

๑. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนต้องแสดงหรือปฏิบัติ
๒. ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาทบุคลิกของผู้แสดงบทบาทนั้น^๖

^๒สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันทรณ์เอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

^๓สุพัทธา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๓๐.

^๔งามพิศ สัตย์สงวน, **สังคมและวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓.

^๕Cohen & Orbuch, **Introduction to Sociology**, (Singapore : Mc Graw-Hill, 1990), p. 43.

^๖วราลี วิริยานันตะ, "การรับรู้บทบาทและบทบาทที่เป็นจริงของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชน ภาคตะวันออก", **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต สาขาการพยาบาลชุมชน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา). ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

อัลพอร์ท (Allport) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการแสดง บทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง^๗ ดังต่อไปนี้

๑. บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role expectation) คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังให้ บุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังที่กำหนดโดยกลุ่มสังคมและโดยสถานภาพที่บุคคลนั้น ๆ ครองอยู่

๒. การรับรู้บทบาท (Role conception) คือ การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของตนเอง ว่าควรจะมีบทบาทอย่างไร และสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ ตามการรับรู้ นั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยการรับรู้ในบทบาทและ ความต้องการของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายใน ชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

๓. การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role acceptance) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทที่ตนรับอยู่ การยอมรับ บทบาทเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมและ บุคคลนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าบุคคลอาจไม่ได้ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับ การคัดเลือกจากสังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหาก บทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้ง กับความต้องการ (Role conflict) หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็พยายาม หลีกเลียงบทบาทนั้นไม่ยอมรับบทบาทนั้น

๔. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role performance) เป็นบทบาทที่ เจาของสถานภาพแสดงจริง (Actual role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคม คาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การ ที่บุคคลใดจะปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ได้เสียเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับ บทบาทนั้น ๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นอยู่ เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาท ตามความคาดหวังของสังคม และการรับรู้บทบาทของตนเอง

พัทธา สายหู ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ไว้ว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคลและเปรียบได้เสมือน "บท" ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทบาทหรือไม่สมบทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้เห็นไปเลยในความหมายเช่นนี้ "บทบาท" ก็คือ การกระทำต่างๆ ที่"บท" กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบไต่ที่อยู่ใน "บท" นั้น^๘

^๗Allport, Gordon, *Personality: A Psychological Interpretation*, (New York : Holt, 1973), pp. 181-184.

^๘พัทธา สายหู, *ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๖๘.

ทิตยา สุวรรณะชฎ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังได้แบ่งหน้าที่ออกเป็น "บทบาทในอุดมคติ" (Ideal Role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาท และอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิบัติของผู้อยู่เกี่ยวข้อง^๙

ลีวินสัน (Levinson) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ ๓ ประการ^{๑๐} คือ

๑. บทบาท หมายถึง บรรทัดฐาน (Norm) ความคาดหวังข้อห้ามความรับผิดชอบซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปที่การชี้หน้าที่อันควรกระทำ

๒. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่จะคิด และทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ

๓. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่มีจะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลที่พึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ นั้นเอง

สรุปว่า บทบาท หมายถึง กลุ่มของพฤติกรรมที่แสดงออกตามบทบาทความคาดหวังของสังคม หรือการปฏิบัติตามหน้าที่ของสถานภาพ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะมีหลายบทบาท และแต่ละบทบาทจะมีความสมบูรณ์หรือสมดุลกันพอควร เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์ บทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ นับตั้งแต่สถาบันเล็กที่สุด อันได้แก่สถาบันครอบครัวไปจนถึงสถาบันชาติ ที่มีบทบาทหน้าที่อันซับซ้อน ต่างมีวิธีการสื่อสารไม่ทางตรงก็ทางอ้อมเพื่อถ่ายทอดและดำรงรักษาไว้ซึ่งบทบาทหน้าที่และกิจกรรมในสังคมบุคคลจะแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพบทบาทที่ได้รับมาตามข้อตกลงของสังคมได้มีนักทฤษฎีกล่าวถึงทฤษฎีบทบาท ดังนี้

^๙ทิตยา สุวรรณะชฎ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๖๐.

^{๑๐}Levinson, D. J. Role, Personality and Social Structure in the Organization Setting : Selected Reading and Projects in Social Psychology, (New York : Random House, 1971), p. 11.

กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้^{๑๑} คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่าการสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคนจูงใจคนไปยังจุดประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัตคือเคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดีคือไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ที่เรียกว่าผู้นำนิเสธ (Negative leader)^{๑๒}

จิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวสรุปฐานตำแหน่งและบทบาททางสังคม^{๑๓}ไว้ดังนี้ คือ

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคมและมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
๔. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น
๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกันพฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่งเพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่ครองตำแหน่งที่มีบทบาทที่

^{๑๑}กรรณิการ์ ขวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะสังคมสงเคราะห์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^{๑๒}งามตา สุขประเสริฐ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๒, หน้า ๑๕.

^{๑๓}จิตยา สุวรรณชฎ, *พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากรคณะกรรมาธิการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล*, (กรุงเทพฯพนาพานิช, ๒๕๒๗). หน้า ๑-๔.

ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเองและของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

ตุลา มหาพสุธานนท์ กล่าวว่าผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกันซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่มคือกลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ^{๑๔}

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ได้แก่บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead role) เช่นประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่การจ้างงานการอบรมการกระตุ้นจิตใจและการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนบทบาทสุดท้ายคือบทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กรเช่นผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กรแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่นก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กรเป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากในและนอกองค์กรของตนกระทำได้โดยการอ่านวารสารนิตยสารหนังสือพิมพ์แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่นองค์การคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่าบทบาทการตรวจสอบ (Monitor Role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator Role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์กรและเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการคือบทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือผู้ดูแลโครงการใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้นบทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่าง ๆ (Disturbance Handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen Problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากรคน สิ่งของและเงินไปตามส่วนต่าง ๆ ขององค์กร

^{๑๔}ตุลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการหลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

และสุดท้ายคือบทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงานผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่

นุจรี เกตุปราชญ์ ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ราล์ฟลินตัน เป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงเขากล่าวว่า “ตำแหน่งสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาทผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างเช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาทลักษณะของสังคมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”^{๑๕}

สรุปว่า บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ เช่นประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ ได้แก่การจ้างงาน การอบรมการกระตุ้นจูงใจและการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนบทบาทสุดท้ายคือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม ได้แก่การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร

๒.๑.๓ ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลเป็นเครือข่ายของสถานภาพและความคาดหวัง ส่วนปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ครอบครอง จะมีลักษณะที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ

๑. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self-related characteristics) ได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลตามที่เขาคิดว่าเป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น (Self-conception) ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรง และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังประเภทต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการประพฤติตามสถานภาพ

๒. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role Playing Skills and capacities) ความสามารถเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ส่วนทักษะเป็นสิ่งที่เรียนรู้ที่หลัง แต่ทั้งสองสิ่ง

^{๑๕} นุจรี เกตุปราชญ์, “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

ก็เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากไม่มีความสามารถเป็นทุนทักษะก็ไม่อาจเกิดได้ ด้วยทักษะและความสามารถในการแสดงนี้เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้แตกต่างกัน^{๑๖}

นักทฤษฎีบทบาทโดยมากเห็นพ้องกันว่า ข้อต่อระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลคือบทบาท ซึ่งพิจารณาองค์ประกอบของบทบาทที่เน้นกันโดยมากมีอยู่ ๓ ประการด้วยกันคือ

๑. Prescribed roles บทบาทตามใบสั่ง เป็นบทบาทที่เน้นให้ปัจเจกบุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังตามแต่ละสภาพโลกสังคม (Social worlds) ถูกสมมติว่ามีใบสั่งจัดไว้ชัดเจน บุคคลจะรู้ใบสั่งนั้นได้ด้วยอัตตา (Self) และความสามารถในการแสดงบทบาท อันจะมีผลต่อระดับการคล้อยตามความต้องการ (ให้แสดงบทบาท) ของแต่ละสถานภาพ

๒. Subjective roles บทบาทตามใจ เป็นบทบาทที่ปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพนั้นแสดงออก หลังจากรับรู้และตีความหมายปรับความคาดหวังต่าง ๆ ที่ผ่านอัตตาตัวตนในโลก สังคมถูกสร้างขึ้นด้วยการประเมินตามอัตตวิสัยในสถานการณ์มีปฏิสัมพันธ์

๓. Enacted roles บทบาทจริง ในที่สุดแล้วความคาดหวังและการประเมินความคาดหวังตามอัตตวิสัยของปัจเจกบุคคล ก็จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม บทบาทนี้จึงเป็นพฤติกรรมจริงที่เปิดเผยโลกสังคมเป็นเครือข่ายของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกัน^{๑๗}

ลินเดอร์สมิต และคณะ (Linder smith and others) กล่าวว่า บทบาทของคนใดคนหนึ่งจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

๑. ต้องเป็นแบบหรือลักษณะเฉพาะของตนเอง
๒. พฤติกรรมในสถานการณ์ที่กำหนดให้นั้นจะต้องพอเหมาะกับลักษณะเฉพาะ ของตน
๓. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ จะเป็นตัวชี้แนวทางในการกระทำที่จะเกิดขึ้น
๔. ในการแสดงบทบาทนั้น ๆ จะต้องมีการประเมินผลด้วยตัวเองและผู้อื่น

ลินตัน (Linton) ได้ให้แนวคิดในเรื่องสถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) เขาเห็นสถานภาพเป็นเรื่องนามธรรม หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของ

^{๑๖} ถนอมศักดิ์ สุภักดิ์, “บทบาทพระธรรมวิทยากรต่อการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมเยาวชน”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖).

^{๑๗} พระมหาสุวิทย์ คงช่วย, “บทบาทของวัดและพระสงฆ์ด้านสวัสดิการสังคมศึกษาเปรียบเทียบกับก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๓).

ตำแหน่งนั้น ๆ ว่าตำแหน่งจะมีภารกิจอย่างไรบ้าง ดังนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่คุณควมกับตำแหน่งคือบทบาทของตำแหน่ง ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนกล่าวได้ว่า ไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือ ตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือ บทบาทนั่นเอง

เบร์โล (Berlo) ได้ให้แนวความคิดของบทบาทไว้ ดังนี้

๑) บทบาทที่กำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง

๒) บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ

๓) บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไรซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ โคน (Cohen) ที่ได้เสนอไว้ ดังนี้

๑. บทบาทที่ถูกกำหนด เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งแม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่นเราก็ยังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมได้กำหนดให้

๒. บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงออกหรือปฏิบัติได้จริงตามตำแหน่ง

จึงสรุปได้ว่าบทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาทและสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าคุณคนนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ นั่นเอง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นการบริหารงานของคณะสงฆ์ทุกท่านที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลคณะสงฆ์ ดังนั้น จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือรูปแบบของการปกครองสงฆ์ไว้เพื่อเป็นรูปแบบของการดูแลและการปกครองคณะให้อยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณโย) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

๑. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรังจัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็น ที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒. สว่าง หมายถึง การจัด วัด ที่ดูโปร่ง สบาย ตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

๓. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครมรุ่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ^{๑๘}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๑๙} ได้กล่าวถึงความหมายของการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารคณะสงฆ์ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้นถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่ขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจใช้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบกาจัดคนเลวนั่นเอง

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่

^{๑๘}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **วัดพัฒนา ๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๙}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ

๑) ด้านการปกครอง คือ เป็นแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

๒) ด้านการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติศาสตร์ โดยแบ่งการศาสนศึกษา ๒ แผนก คือ แผนกบาลี และแผนกธรรม รวมถึงการศึกษาและการจัดให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนหนึ่งเสริมอีกด้วย

๓) การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทั้งนี้การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ชัดเจนตามประกาศของมหาเถรสมาคมและข้อบัญญัติที่กำหนดไว้

๔) ด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งที่เชิงรับและเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับหมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุกหมายถึงการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก

๕) ด้านการสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ หมายถึงการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือ การสร้างการตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยก วัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง กิจกรรมอื่น ๆ ของวัด เช่นการจัดงานวัด การเรียไร เป็นต้น

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การดำเนินกิจการเอง เช่น กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือคนยากจนหรือช่วยเหลือคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน

๒. การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนการช่วยเหลือทางราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและไฟฟ้า

๔. การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติการ สงเคราะห์คนชราและคนพิการ หรือการสงเคราะห์โดยประการอื่นรายละเอียดของการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ตามภาระงานทั้ง ๖ ด้าน ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นต้น

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิสฺสิตฺตเมธี) ได้กล่าวถึง บทบาทของวัดหรือพระสงฆ์ที่ต้อง บริหาร ดังนี้^{๒๐}

๑. ทำวัดให้สะอาด รมรื่น สบายใจ
๒. ทำตัวให้เป็นตัวอย่างแห่งความดี ความสงบ ดับความเร่าร้อนทางจิตใจเป็นที่พึ่ง สุดท้ายให้ชุมชน
๓. ทำประโยชน์ให้ชุมชนเต็มขีดความรู้ความสามารถ
๔. จัดหาวัสดุอุปกรณ์การทาบุญเอาไว้มิให้หยาบยืม หรือให้เช่าแล้วแต่กรณี
๕. จัดให้มีกิจกรรมวันพระ วันอาทิตย์ วันสำคัญของชาติ วันสำคัญของศาสนาวันสำคัญของพระมหากษัตริย์ และกิจกรรมประจำวันตามความเหมาะสม
๖. จัดวัดให้เป็นแหล่งค้ำชูปัญหาสู่ท้องถิ่น เช่น เป็นอุทยานการศึกษา เป็นพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่น เป็นที่อ่านหนังสือ หรือห้องสมุดประชาชน เป็นศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ให้มีห้องน้ำ ห้องสุขา ลานจอดรถ หอกระจายข่าว เพื่อบริการประชาชนตามสมควรแก่สถานะ

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารวัดให้เป็น ๗ โรง คือ

๑. วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใด ไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้น จะค่อย ๆ เสื่อมไป
๒. วัดเป็นโรงทีม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัด จะต้องมียู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากจะตายอยู่บ้านนั้นอยากจะเผาอยู่วัดนั้น
๓. วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจําอย่าไปรังเกียจ โชนหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงาน ต่าง ๆ
๔. วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพพลานามัย แต่ก่อนแต่ไรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้ การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

^{๒๐} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิสฺสิตฺตเมธี), **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๙.

๕. วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

๖. วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทาวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธิการเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

๗) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้าง พระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถรในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมีความสำคัญ^{๒๑}

พนม พงษ์ไพบูลย์ ได้พูดถึงวัดในฝันว่า วัดเป็นแหล่งกลางสำหรับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา คนไทยเกือบทั้งหมดมีเลือดเนื้อเชื้อไขจิตใจอยู่กับพระพุทธศาสนาอยู่แล้วตั้งแต่เกิด การเป็นพุทธศาสนิกชนกับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นของคู่กัน คนไทยเรียนรู้ด้วยการเป็นศิษย์วัดเข้าไปรับใช้พระ ศึกษาจนจบธรรมเนียมประเพณีของพระโตขึ้นก็ได้บวชเรียนอยู่ในวัด เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ได้ใช้วัดเป็นที่สงบจิต ค้นหาสัจธรรมเกี่ยวกับชีวิตวัดจึงเป็นศูนย์รวมที่พึ่งทางใจของพระศาสนิกชนที่สำคัญยิ่ง^{๒๒}

พิภพ กาญจนะ ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดว่า ครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้ากับพระสาวกไม่ได้เป็นผู้สร้างวัด การบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของคนสร้างวัดให้พระพุทธองค์ และพระสาวกไม่ได้เป็นเจ้าของวัด และไม่อยู่ติดวัด เพราะจาริกสั่งสอนไปตามนิคมต่างๆ ปัจจุบันการบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติไว้ว่า วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนในกิจการทั่วไป ดังนั้นเจ้าอาวาสต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการวัด ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การประเมินผลงานและการงบประมาณ^{๒๓}

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดั้นด้นต้องเป็นไปตามระเบียบมติของคณะสงฆ์ และจำเป็นต้องให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารและดูแลคณะสงฆ์เพื่อให้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง สิ่งที่ดีที่สุดคือ การที่ทุกฝ่ายทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันทำหน้าที่ในการบริหารใน

^{๒๑} กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

^{๒๒} พนม พงษ์ไพบูลย์, **วัดในฝัน**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘), หน้า ๔.

^{๒๓} พิภพ กาญจนะ, **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

ทุกด้านแม้จะเป็นการสอดส่องดูแลก็ถือว่าได้เป็นการดูแลพระศาสนาที่ดีเป็นการป้องกันผู้ที่จะมาปองร้ายเป็นภัยของศาสนาได้ด้วย การบริหารวัด เป็นการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกวัด มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด ซึ่งหมายถึง การจัดวางโครงสร้างในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของวัด ให้มีลำดับขั้นตอนที่ระเบียบแบบแผนที่เหมาะสม เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงาน เพราะวัดเป็นสถานที่สาธารณะและเป็นแหล่งรวมใจของชาวพุทธ ดังนั้น วัดจึงควรมีการจัดการกับทรัพยากรที่อยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือสังฆสภาคณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ คือ^{๒๔} “โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมาก เพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรมตามทีบัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คืออำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระ

^{๒๔} พระธรรมปริยัติโสภณ(วรวิทย์ คงคปถุโล) , การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๑๐.

พระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูปเหมือนเดิมแต่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ ๒๕๐๕ คือ

- ๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- ๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- ๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
- ๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- ๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นเพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

๑. การปกครอง
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะและการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ มีอำนาจคือ อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภามหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

๑. ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม
๒. ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
๓. วางระเบียบมหาเถรสมาคม

๔. ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม

๕. มีมติมหาเถรสมาคม

๖. ออกประกาศมหาเถรสมาคม

อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้นมหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

๑. จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

๒. จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

๓. จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

๔. แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคม นั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้งอีกหลายคณะ คือ

๑. คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์

๒. คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต

๓. คณะกรรมการร่างกฎนิคหกรรม

๔. คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์

๕. คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.) การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยแบ่งสายการปกครอง ดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์

มหานิกาย ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, และ ๑๕

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์

มหานิกาย ภาค ๔, ๕, ๖ และ ๗

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์

มหานิกาย ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒

๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์

มหานิกายภาค ๑๖, ๑๗, และ ๑๘

๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์

ธรรมยุติกนิกายทุกภาคและเขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค ๑๘ ภาค ประกอบด้วยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ ภาค ๑- ภาค ๑๘ เป็นต้นส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดขึ้น ตำแหน่งพระสังฆาธิการหรือผู้ปกครองคณะตามลำดับชั้นต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะภาค
๒. เจ้าคณะจังหวัด
๓. เจ้าคณะอำเภอ
๔. เจ้าคณะตำบล
๕. เจ้าอาวาส

อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง
๒. การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือชั้นขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น
๓. การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม วินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุดจะเห็นได้ว่าการที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกมาบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรเพราะการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้ชื่อว่าการอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณเพศทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์ หากคณะสงฆ์ปล่อยไว้อย่างนั้นจะเกิดความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ ในกรณีคณะสงฆ์จำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์ แห่งพระศาสนา แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ

๒.๒.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก

สามัญ การศาสนศึกษา หมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา^{๒๕}

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่างๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเอง ในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาระยะปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั่นเองสภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของ การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๒๖}

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอกถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๘

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้หลักธรรม และ

^{๒๕} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๒๖} พระยุกุณา รมณียธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

หากพระภิกษุเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนาวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วยโดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทานำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชทาน ราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดเมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาบาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่า มหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา(มหาวิทยาลัย) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรมผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิชาการพระพุทธศาสนายังเป็นแกนหลักในการศึกษา ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระ และวิปัสสนาธุระจึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาเล่าเรียน เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาชีวิตโดยดาเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือ การศึกษาธรรมวินัย ให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนาเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จาทำอย่างไรและ เมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปริยัติ

๒. ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนาเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ นามาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจาและใจ กล่าวอีกในหนึ่งก็คือ น้อมเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานของตน เรียกว่า ปฏิบัติ

๓. ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระอรหันตสาวิกา และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยก

ฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมขั้นนั้นๆตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเองคือ เป็นปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า ปฏิเวธ^{๒๗}

นอกจากนี้ พระภิกษุ สามเณร ต้องศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลัก ไตรสิกขา คือ สीलสมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาเรา ถือกันว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นตัวตัดสินที่ทำให้บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนาและจุดหมายของพระพุทธศาสนาเองก็เป็นปัญญา พระพุทธศาสนา mong ว่าชีวิตแห่งมนุษย์เป็นชีวิตแห่งการศึกษา เพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนา ชีวิตก็องงามดีขึ้น ประณีตขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา การศึกษา (สิกขา) ในทางพระพุทธศาสนาสามารถแยกออกไปเป็น ๓ ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้านคือพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขาซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. สील การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและทางวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ๒ ประการ คือ ๑) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่เพื่อนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ๒) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีผลดี

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตนาหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ตรงด้วย ซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง เรียกว่าง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวแกนทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไรอย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่า มีปัญญารู้หรือบอกทางให้อย่างไรก็ตามการศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม ๓ ประการ คือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งศึกษาตามหลักธรรม ๓ ประการ คือ ๑) การฝึกหัด อบรมกาย วาจาให้เรียบร้อย เรียกว่า สीलสิกขา ๒) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมาธิเรียกว่า จิตตสิกขา ๓) การหัดอบรมปัญญา ให้รู้แจ้งแทงตลอดสภาวะความเป็นจริงถึงขั้นบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่า ปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง ๓ ประการนี้เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่

^{๒๗} พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภททจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

ศีล สมาธิ และปัญญา^{๒๘} คือการศึกษาของกุลบุตร ผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการบวชคือพระนิพพาน อันเป็นธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๒๘}

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์ เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั่นเองสภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน

๒.๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนจบการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๒๙}

การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด โรงเรียนเอกชน การกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๓๐} คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จัดได้ถึง ๔ ประเภท คือ

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๒๙} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๓๐} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือครูจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

(๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนรวมกันกับภิกษุ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

(๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็กจังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

(๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะ วันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้นักเรียนนักศึกษา ได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันทีสถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักร หยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมแก่เด็กศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่นวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ อันเป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

(๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้าน ที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือฝังหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น จากการศึกษาหรือการสงเคราะห์สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

๑. ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา
๓. ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา

๔. ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิคุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษา ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้น ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วย เฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาวัดและพระสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของ ชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ ยากจนขาดคนดูแล และกาพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชน ได้ใกล้ชิด พระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิคุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้ เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไปการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิคุ สงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่งกล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตน และดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือ บุคคล ผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราช ประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๓๑}

สรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัย อาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาเป็น กระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความ มั่นคงของชาติอย่างยิ่ง และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำ หน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้วเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ ต่างๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลงก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่ง มหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่ นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้น ประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดจะทำได้ พระสงฆ์ เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียน ก็ช่วยกัน ชักชวนนาประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน รัฐบาล ก็ให้

^{๓๑}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริก หวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอน นับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ ตั้งแต่แรกที่รัฐเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

๒.๒.๕ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนาเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริง^{๓๒}

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนาเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ใน สัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุข ให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่ศาสนาของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. วัตถุประสงค์ถาวรประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
๒. สัมปรายิกถาวรประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
๓. ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพานในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.๒๔๘๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้คือ

๑. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการท้าวไตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

^{๓๒} พระยุกธนา รมณียมโม (แก้วกัณฑ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจตุตถกรรมสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๑๕.

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรมมีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมศาสนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต ตามโครงการโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นาพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและ ความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถ ใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อมงานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมกถา นาฝึกสมาธิ นาเป็นพุทธมาฆาเก เยี่ยมเยียน นาพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนาจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา ในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัด ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ และประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรม ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจโดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป ของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกว่า พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัด ขึ้นมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัด ลานใจลานกีฬา เป็นต้น^{๓๓}

๘. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชน มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน

^{๓๓}บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕).

- ๒) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- ๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- ๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- ๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๙. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- ๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- ๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- ๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- ๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- ๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์^{๓๔}

ในการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

๑. การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมะ สั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งวิธีนี้ ภิคุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมเป็นประจำ
๒. ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยั่งยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูดเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ
๓. อภิปรายธรรม คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ
๔. สนทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง
๕. การสอนสมณะกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสั่งสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขาร ตามหลักไตรลักษณ์
๖. การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะการใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมโดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า วิธีที่ภิคุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อ

^{๓๔} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต).

ประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือ การเผยแผ่ตัวเองคณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิษุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๖ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ. ศ. ๒ ๔๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

- ๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
- ๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้างการตั้งการรวมการย้ายการยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
- ๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
- ๔) การศาสนสมบัติของวัด

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม่เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษาสถานที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะมีถนนทางเดินเท้า วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลา เพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินมีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดีแผนป้ายก็ดีให้ใช้สีทาเรียบๆ ไม่ฉูดฉาดการปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่มน้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัย มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูลห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการภิกษุสามเณร ได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรมวัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสและเขตฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรก

ความรู้และบริการข่าวสารต่างๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งจัดธรรมสถานหรือ สวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่นความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยการประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ ๓ เรื่องคือ ๑. การบูรณะและพัฒนาวัด ๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด และการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง ค

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณีสถานเจริญตาสบายในแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสกอุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้เป็นกัน

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมตั้งนั้น การสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระสงฆ์ทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทาแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคาปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบรมรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชนโดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทานุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทานุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถาน คือ ดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุสรณ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามบุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่

ประชาชนในสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคม พ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษาการเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระพุทธศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

๒.๓.๗ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

สาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือ เกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลหาประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวงฉะนั้นการสอนหนังสือก็ตีการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ก็จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น^{๓๕} การสาธารณสุขสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะคือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาทภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้นการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ ก็ใช้หาประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปลัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัดวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่อง

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

ใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และเจ้าอาวาสจะต้องดาเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัด จะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสุขสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง การดาเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณรการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้นการสาธารณสุขสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของเราชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ

๒.๓.๑ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

ชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็นดินแดนที่มีความเจริญในด้านศาสนาและปรัชญาเป็นอย่างมาก มีเจ้าลัทธิคณาจารย์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในท่ามกลาง แห่งเจ้าลัทธิเหล่านั้นด้วยการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า ดุจพระองค์ได้จุดประทีปดวงใหญ่ให้สว่างไสวขึ้นในระหว่างท่านกลางแห่งดวงไฟเล็กๆ อีกมากมาย

หลักการในการสื่อสารของพระพุทธเจ้านั้น เมื่อพระองค์มีพระประสงค์จะประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องล้มล้างความเชื่อเดิมที่เขาถือปฏิบัติให้หมดสิ้นไปเสียก่อน แต่การที่จะเอาชนะลัทธิต่างๆ ที่ประชาชนมีความเชื่อฝังใจอยู่แล้วมิใช่ทำได้ง่ายเลย จะต้อง มีเทคนิคหรือวิธีการที่แยบยลจึงจะสามารถให้คนเลิกนับถือลัทธิอื่นเป็นความเชื่อเดิมของเขาแล้วให้

เขามานับถือพระพุทธศาสนา นั้นหมายความว่า พระพุทธเจ้าจะต้องมีศักยภาพที่เหนือกว่าเจ้าลัทธิทั้งหลายเหล่านั้น จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิมของเขาได้

พระพุทธเจ้า เป็นผู้เชี่ยวชาญฉลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เมื่อทรงเห็นว่าคำสอนส่วนใดพอที่จะประยุกต์เข้ากันได้กับความเชื่อเดิมของประชาชนซึ่งเป็นส่วนที่ติดอยู่แล้ว พระองค์ก็จะอนุโลมตาม และบางส่วนยังบกพร่องอยู่บ้าง ก็ทรงนำมาแก้ไขเพิ่มเติมให้ดีขึ้นกว่าเดิม หากส่วนใดที่เป็นการสอนให้คนหลงผิด หลงงมงาย ไร้สาระ พระองค์ก็จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงทั้งหมด พร้อมกันนั้นยังมีการเสนอหลักการแนวใหม่ที่ยังไม่เคยมีใครทำมาก่อนให้ประชาชนได้ทราบ นั่นก็คือหลักแห่งอริยสัจ ๔ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าตรัสรู้เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา หลังจากที่ได้ตรัสรู้แล้วพระองค์ได้เสด็จไปสู่อิสิปตมฤคทายวัน ทรงแสดงพระปฐมเทศนาชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”^{๓๖} โปรดพระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ จนท่านอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุเป็นโสดาบัน ต่อมาพระภิกษุปัญจวัคคีย์ได้บรรลุพระอรหัตตผล ระหว่างที่จำพรรษาแรกได้ทรงโปรดพระยสะ บิดา มารดา ภรรยาเก่า สหายของพระยสะชาวเมืองพาราณสี ๔ คน และสหายนอกเมืองพาราณสีอีก จนมีพระสาวกรวม ๖๐ รูป ที่ทรงสั่งสอนด้วยพระองค์เองจนบรรลุ พระอรหัตตผล และตรัสอบรมสั่งสอนวิธีการอื่นๆ อีก เพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นสามารถอบรมสั่งสอนประชาชนต่อไปได้

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการและวิธีการในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี คือ ก่อนที่พระองค์จะทำการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนนั้น ได้เตรียมการถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๒ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ หรือวันจาตุรงคสันนิบาต ซึ่งเป็นวันที่พระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันที่เวฬุวันมหาวิหาร แคว้นมคธ ในครั้งนั้นพระองค์ทรงประทานหลักการอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าโอวาทปาติโมกข์ เพื่อให้พระสงฆ์สาวกนำไปเผยแผ่แก่ประชาชน

ในโอวาทปาติโมกข์นั้น พระองค์ทรงใช้สื่อบุคคลช่วยในการส่งสาร และทรงเน้นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร โดยประกาศหลักการว่า “ขันติ คือความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสพระนิพพานว่าเป็นยอด ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่จัดว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่าสมณะ ผู้เป็นสมณะไม่กล่าวร้ายผู้อื่น ไม่ทำร้ายผู้อื่น พึงสำรวมในปาติโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร และที่นั่งที่นอนอันสงัด ไม่พลุกพล่าน พึงละความชั่ว ประกอบความดี หมั่นประกอบความเพียรเพื่อชำระจิต”^{๓๗}

^{๓๖} คุรยละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๑๗/๒๐-๒๕, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๒-๕๙๖, ชุ.ปฎิ. (ไทย) ๓๑/๓๐/๔๘๒-๔๘๖.

^{๓๗} สุริย์ มีผลกิจ, **พุทธประวัติ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพรอม จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๘.

จากนั้นทรงส่งพระสาวกทั้ง ๖๐ รูปเหล่านั้น ออกไปประกาศพระศาสนา ส่วนพระองค์เองได้เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม ในระหว่างทางได้โปรดกลุ่มภิกษุทศกัณฐ์ ๓๐ คน โปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมด้วยบริวาร แล้วเดินทางไปกรุงราชคฤห์โปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยชาวมคธ ๑๑๐,๐๐๐ คน จนเกิดดวงตาเห็นธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่โดยพระองค์ทรงแสดงเองและส่งพระสาวกไปเผยแผ่ทั่วทุกทิศ พระพุทธองค์ทรงถือว่าการประกาศพระพุทธศาสนาเป็นงานหลัก เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระพุทธองค์ทรงดำริและทรงกระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย^{๓๘} โดยทรงสั่งสอน พระสาวกจนบรรลุคุณพิเศษ ส่วนมากเป็นพระอรหันต์ทรงตรัสสอนให้มีคุณสมบัติ มีวิธีการ และหลักการที่เหมาะสมทุกด้าน เพื่อให้การเผยแผ่แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ หลากหลายประการอันเหมาะสมแก่ผู้ฟัง ตามภูมิหลัง ปัญญาความรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เมื่อจบการสนทนาจึงมักจะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือ ผู้ฟังได้บรรลุผลคุณวิเศษบ้าง ได้ดวงตาเห็นธรรมบ้าง เข้าถึงพระรัตนตรัยบ้าง หรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะบ้าง แล้วแต่อินทรีย์บารมีของแต่ละบุคคล

ระยะต่อมาเมื่อพระพุทธองค์และเหล่าสาวกได้ช่วยกันประกาศพระพุทธศาสนาไปอย่างกว้างขวางแล้ว พระพุทธองค์จึงแต่งตั้งเอตทัคคะผู้เลิศในด้านการเผยแผ่ไว้ดังนี้ คือ

๑. ในส่วนภิกษุ ได้ทรงแต่งตั้งพระปุลณมัตตานีบุตรเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายที่เป็นพระธรรมกถึก^{๓๙} พระมหากัจจายนะเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้อธิบายหัวข้อธรรมที่ย่อให้พิสดาร^{๔๐} พระโสณกุฎทิมบะเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้แสดงธรรมด้วยสำเนียงอันไพเราะ^{๔๑} พระกุมารกัสสปะเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายผู้แสดงธรรมได้อย่างวิจิตรจับใจ^{๔๒}

๒. ในฝ่ายภิกษุณี ทรงแต่งตั้งนางธรรมทินนาเถรีเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุณีทั้งหลายที่เป็นพระธรรมกถึก^{๔๓}

๓. ในฝ่ายอุบาสก ทรงแต่งตั้งจิตตคฤหบดีเป็นยอดเยี่ยมกว่าอุบาสกทั้งหลายที่เป็นธรรมกถึก^{๔๔}

^{๓๘} เฒ่าไม้แห้ง-เฒ่าทารก, ฝากไว้กับกาลเวลา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๖), หน้า ๕๐.

^{๓๙} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๖/๒๖.

^{๔๐} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๗/๒๖.

^{๔๑} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๖/๒๗.

^{๔๒} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๑๗/๒๘.

^{๔๓} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๓๙/๓๐.

^{๔๔} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

๔. ในฝ่ายอุบาสิกา ทรงแต่งตั้งนางชูชุตตราเป็นยอดเยี่ยมกว่าอุบาสิกาทั้งหลายที่เป็นธรรมกถึก ส่วนเอตทัคคะในทางอื่นมิได้ทรงแต่งตั้งไว้ครบทั้ง ๔ บริษัทเหมือนเอตทัคคะในทางเผยแผ่^{๔๕}

พระพุทธองค์ทรงวางหลักการให้พระสาวกผู้ประกาศพระศาสนาปฏิบัติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ ทรงให้ภิกษุผู้เผยแผ่ตระหนักถึงภาระในการทำหน้าที่ที่ต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อความลำบากทั้งทางกายและจิตใจ ทรงให้โอวาทในข้อที่ไม่ควรกระทำ เช่น การไม่เบียดเบียน การไม่ทำร้ายบุคคลอื่น ไม่ทำบาปทั้งปวง เป็นต้น และข้อที่ควรกระทำ เช่น ความรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารตามมีตามได้ การอยู่ในที่พักอันเงียบสงบ หมั่นทำกุศลฝึกจิตให้ผ่องใส เป็นต้น

๒.๓.๒ จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า

จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าที่สำคัญ ๓ ประการคือ

๑. อภิญญาธรรมเทศนา ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น คือ ให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจดีว่าความรู้เดิมที่เขารู้มาทั้งซี้ให้เห็นว่า ถ้าปฏิบัติตามธรรมนั้น แล้วย่อมได้รับผล เช่นนั้นแน่นอนคำว่า “ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น” นั้น ได้แก่ ธรรมทั้งที่เป็นฝ่ายกุศลและอกุศล ฝ่ายที่เป็นบุญกุศลก็ริยาสัมมาปฏิบัติก็ควรเจริญให้เกิดให้มีขึ้น ส่วนที่เป็นบาปอกุศลก็ให้ละเสีย

๒. สนิทานธรรมเทศนา ทรงสั่งสอนและแสดงธรรมอย่างมีเหตุมีผล เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ที่ คือ ทรงชี้แจงถึงเหตุว่าสุขเกิดขึ้นแต่เหตุอันนี้ ทุกข์เกิดขึ้นจากเหตุอันนี้ เป็นต้น

๓. สัปภาฎิหาริยธรรมเทศนา เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน^{๔๖} เช่น สอนให้โจรองคฺลีมาลเลิกฆ่าคนแล้วมาบวชเป็นภิกษุ เป็นต้น

๒.๓.๓ วิธีที่ทรงใช้ในการเผยแผ่

วิธีที่ทรงใช้ในการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้ามีหลายวิธีด้วยกัน โดยพระพุทธองค์ทรงเลือกใช้ตามความเหมาะสม ตามสถานการณ์ ตามเหตุปัจจัย ตามกำลังสติปัญญา ตามความพร้อมของผู้ฟัง แต่ที่พบบ่อยพระพุทธองค์ทรงใช้วิธีดังต่อไปนี้ คือ

๑) แบบสนทนา พระพุทธองค์จะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาให้เข้าสู่ความเข้าใจหลักธรรม และเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด

๒) แบบบรรยาย จะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมะประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสาวกเป็นจำนวนมาก

^{๔๕} อกฺ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๒.

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๔/๒๘๙, อกฺ. ติก. (ไทย) ๒๐/๑๒๖/๓๗๓.

๓) แบบตอบปัญหา เป็นวิธีการที่ทรงใช้เมื่อมีผู้มาถามปัญหาความสงสัยข้องใจต่างๆ ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบที่เหมาะสม ๔ ประการ คือ

๑. เอ็กซ์สพยากรณียปัญหา คือ ปัญหาที่ตอบแสดงยืนยันโดยตรงข้างเดียว ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ถาม เช่น ถามว่า “ตาเป็นของไม่เที่ยงหรือ” ฟังตอบว่า “ถูกแล้ว”^{๔๗} หรือตรัสตอบพระอานนท์ในเรื่องที่ทูลถามเกี่ยวกับสิ่งที่ภิกษุพึงปฏิบัติ โดยพระอานนท์ทูลถามว่า “พวกข้าพระองค์จึงพึงปฏิบัติในมาตุคามอย่างไร?” การไม่เห็น อานนท์ “เมื่อการเห็นมีอยู่ จะพึงปฏิบัติอย่างไร?” การไม่เจรจา อานนท์ “เมื่อต้องเจรจา จะพึงปฏิบัติอย่างไร?” ฟังตั้งสติไว้ อานนท์^{๔๘}

๒. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ คือ ปัญหาที่ควรย้อนถามก่อนแล้วจึงตรัสสอน คือปัญหาที่ผู้ถามถามโดยอาการจะวางเป็นอุบายให้ผู้ตอบพลาดพลั้ง หรือเป็นปัญหาที่ประสงค์จะลองภูมิผู้ตอบปัญหาเช่นนี้ หากตอบโดยตรงทันทีจะเป็นผลร้ายได้ จึงทรงกำหนดให้จำแนกก่อนแล้วให้ตอบเป็นกลางๆ อันเป็นการแสดงให้ผู้ถามทราบว่า ผู้ตอบรู้เท่าทัน แต่ก็มีเมตตามากพอที่จะตอบคำถามนี้แก่ผู้ถาม เช่น คำถามว่า “หูก็เหมือนตาหรือ” ฟังย้อนถามว่า “ที่ถามนั้นหมายถึงในแง่ใด” ถ้าเขาบอกว่า “ในแง่เครื่องมือมองเห็น” ฟังตอบว่า “ไม่เหมือน” ถ้าเขาว่า “ในแง่ไม่เที่ยง” ฟังตอบว่า “เหมือน”^{๔๙}

๓. วิชชชพยากรณียปัญหา คือ ปัญหาที่ควรจะแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน คราวหนึ่งคนกโมคคัลลานะ ทูลถามพระองค์ว่า “ในเมื่อพระนิพพานมีอยู่ ทางปฏิบัติให้ถึงพระนิพพานก็มีอยู่ และพระพุทธเจ้าผู้สอนก็ดำรงอยู่ แต่เหตุใด พุทธสาวกจึงไม่ถึงนิพพานทุกองค์” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ท่านชำนาญทางไปกรุงราชคฤห์มิใช่หรือ?” “ใช่” พระองค์ทรงย้อนต่อไปอีกว่า “ถ้าเช่นนั้น หากมีคนสองคนมาถามทางไปกรุงราชคฤห์จากท่าน และท่านได้บอกหนทางไปอย่างชัดเจนแล้ว คนคนหนึ่ง จำทางผิดไปกรุงราชคฤห์ไม่ถูก ส่วนอีกคนหนึ่งจำทางไปกรุงราชคฤห์ถูก โดยคนคนเดียว” พราหมณ์ทูลตอบว่า “ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าจะอย่างไรได้ ข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงผู้บอกทาง” พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกแก่พราหมณ์อีกว่า “ท่านพราหมณ์ เช่นเดียวกัน ในเมื่อพระนิพพานก็ดำรงอยู่ ทางไปพระนิพพานก็ดำรงอยู่ เราผู้ชักชวนก็ดำรงอยู่ แต่สาวกของเราอันเราโอวาทสั่งสอนอยู่อย่างนี้ บางพวกเพียงส่วนน้อย ยินดีพระนิพพานอันมีความสำเร็จบางส่วนบางพวกไม่ยินดี เราจะทำอย่างไรได้ ตถาคตเป็นแต่ผู้บอกหนทางให้เท่านั้น”^{๕๐}

^{๔๗} อย.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๖๘/๒๐๕-๒๐๖.

^{๔๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๓/๑๕๑.

^{๔๙} อย.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๖๘/๒๐๕-๒๐๖.

^{๕๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๗๔-๗๗/๗๘-๘๓.

๔. ฐปณีย์ปัญหา^{๕๑} คือ ปัญหาที่ทรงไม่ตอบ เพราะเห็นว่า เป็นปัญหาที่ไม่มีประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลาจะรู้ เหมือนอย่างชายถูกลูกศรอาบยาพิษนอนเจ็บอยู่ ก็ควรจะถอนลูกศรในทันที แล้วเยียวรักษาแผลให้หายเสียก่อน ไม่ใช่มัวไปถามว่า ลูกศรนั้นใครยิงมา ทำด้วยอะไร ขนาดยาว กว้างแคไหนก่อน เป็นต้น ดังนี้ว่า แนะมาลุงกยบุตร เธอทั้งหลายจงทรงจำปัญหาที่เราไม่ตอบ โดย ความเป็นปัญหาที่เราไม่ตอบเกิด อะไรเล่าที่เราไม่ตอบ แนะมาลุงกยบุตร ทิฏฐิว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชิวะอันนั้น สรีระก็อันนั้น ชิวะอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง สัตว์หลังจาก ตายแล้ว มีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สัตว์หลังจากตายแล้ว มีอยู่ก็หาไม่ได้ ไม่มีอยู่ก็หาไม่ได้ ดังนี้ เราไม่ตอบ แนะมาลุงกยบุตร เพราะเหตุใด ข้อนั้นเราจึงไม่ตอบ เพราะข้อนั้น ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็น เบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อ ความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เหตุนี้เราจึงไม่ตอบ^{๕๒}

๕) แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎและระเบียบข้อบังคับให้ พระสงฆ์สาวกถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน ดังคำว่า สงฆ์สุญฺจตุตาย เพื่อความรับว่าดี แห่งสงฆ์^{๕๓}

๒.๓.๔ ปรัชญาการสอนของพระพุทธเจ้า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนของแต่ละบุคคลนั้นมีมาก ย่อมมีทัศนคติที่แตกต่างกัน ออกไปตามแต่ใครจะศึกษาค้นคว้ามาด้วยวิธีการอย่างไร องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงมี ปรัชญาการสอนของพระองค์เช่นเดียวกัน โดยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการสอนดังนี้

๑. การสอนเป็นการช่วยให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาพ ความเป็นจริง ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม ไม่ทำตามอำนาจกิเลสตัณหา

๒. การสอนเป็นการพัฒนาปัญญา และปัญญาเป็นความรู้ความเข้าใจที่เกิดผุดขึ้นใน ภายในของบุคคลเองไม่มีใครหยิบยื่นให้ ความรู้นี้เรียกว่าเกิดปัญญาหรือมีจิตใจเป็นสัมมาทิฏฐิ

๓. ผู้สอนคือผู้แนะแนวหรือเป็นเพียงผู้ชี้แนวทางให้ เป็นกัลยาณมิตรที่ตาทางช่วยเหลือ ผู้เรียนด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ พยายามสรรหาอุบายกลวิธีและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด ปัญญาเห็นแจ้งด้วยตนเอง

๔. การที่จะพัฒนาตนเองให้เกิดปัญญานั้น ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้าง ปัญญาให้เกิดแก่ตน จะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำเองให้มากที่สุด และต้องยอมรับ คำชี้แนะจากผู้สอน โดยเคารพแล้วลงมือปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้สอน

^{๕๑}ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๗๐.

^{๕๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๒-๑๒๘/๑๓๓-๑๔๑.

^{๕๓}วิ.อ. (บาลี) ๑/๓๘/๒๓๔.

๕. ผู้เรียนต้องเป็นอิสระในการใช้ความคิด ผู้สอนไม่มีการบังคับผู้เรียนให้เชื่อตาม โดยปล่อยให้ผู้เรียนรู้จักค้นหาเหตุผลเอาเอง หลักการนี้พระองค์ทรงใช้หลักกาลามสูตรกับผู้เรียน มาแล้ว ไม่มีการบังคับให้เชื่อ ให้ผู้เรียนพิสูจน์ให้เห็นจริงเสียก่อน จึงค่อยให้เชื่อตามจุดประสงค์หรือ เป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอนตามกระบวนการทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้แจ้งด้วยตนเอง^{๕๔}

๒.๓.๕ แผนการสอนของพระพุทธเจ้า

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแผนการสอนของพระพุทธเจ้าไปตามลำดับก่อนหลังดังนี้

๑. วิเคราะห์ผู้ฟัง พระองค์จะทรงศึกษาและเลือกบุคคลอย่างละเอียด จะเห็นได้จากพุทธ กิจที่ทรงใช้ เช่น ในเวลาใกล้รุ่งจะทรงตรวจดูสัตว์โลกผู้สมควรได้รับพระกรุณา เป็นต้น

๒. กำหนดรู้ปริบทของผู้ฟัง พระพุทธองค์จะทรงกำหนดรู้ถึงคุณลักษณะภูมิหลังของผู้ฟัง เช่น เพศ วัย ฐานะ ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ชุมชน จารีตประเพณี อุปนิสัย ระดับสติปัญญา เป็นต้น

๓. กำหนดเนื้อหาสาระที่จะทรงใช้สอน ขั้นตอนการเลือกธรรมที่จะนำมาสอนนั้น นับว่า เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะกับผู้ฟังย่อมมีความพร้อม มีคุณสมบัติปริบททางสังคมที่ต่างกัน มี อินทรีย์ที่แก่กล้าต่างกัน การกำหนดเนื้อหาสาระที่มีความยากง่ายให้ตรงกับความต้องการของผู้รับฟัง ย่อมมีผลต่อการรับรู้ธรรมะของผู้ฟังทั้งสิ้น

๔. รูปแบบการนำเสนอ พระพุทธเจ้าทรงมีรูปแบบในการสอนมากมาย เช่น การสนทนา การบรรยาย และการตอบปัญหา เป็นต้น

๕. วิธีการนำเสนอ พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการนำเสนอที่หลากหลาย เช่น บางครั้งทรงใช้วิธียกอุปมาขึ้นเปรียบเทียบ บางครั้งใช้วิธีตอบปัญหา บางครั้งใช้วิธีเล่านิทาน ประกอบ เป็นต้น

๖. อดส่วนที่เกินเพิ่มส่วนที่พร่อง การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้ามุ่งประโยชน์เกื้อกูล และประโยชน์ต่อชาวโลกโดยอาศัยพระกรุณาธิคุณเป็นที่ตั้ง

๗. การประเมินผล พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการประเมินผลในการแสดงธรรมทุกครั้งเมื่อ จบการแสดงธรรมเทศนาแล้วจะเกิดคำว่า อัมมาภิสมโย คือ การได้บรรลุธรรมตามเหตุปัจจัยส่วนคนที่ อยู่ในที่ประชุมนั้นก็จักสามารถบรรลุคุณธรรมมากน้อยต่างกันไปตามความแก่กล้าของอินทรีย์

๘. การติดตามผล พระพุทธองค์จะทรงติดตามผลความคืบหน้าในเรื่องที่ทรงสอนไป เช่น ทรงมอบให้พระสารีบุตรเถระเป็นพระอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทแก่พระราชาผู้บวชเมื่อแก่

^{๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๖ - ๗.

ภายหลังเมื่อพระสารีบุตรนำมาเล่า จึงได้ตรัสถามถึงความเป็นไปของพระราชา ซึ่งพระสารีบุตรก็ทูลว่า พระราชาเธอเป็นผู้วางายสอนง่ายเหลือเกิน เป็นต้น^{๕๕}

๒.๓.๖ กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการสอนเพื่อสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมแล้วยังใช้กลวิธี และอุบายประกอบการสอนอีกมากมาย ในที่นี้พอสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ วิธีการนี้เป็นการทำให้เข้าใจความหมาย แห่งธรรมะได้โดยง่าย เช่น ลิงเฝ้าสวน^{๕๖} เรื่องมีอยู่ว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตได้ตีเตียน ผุงลิงที่ช่วยกันรดน้ำต้นไม้ในพระราชอุทยาน โดยที่ลิงได้พากันถอนต้นไม้ดูรากก่อนจึงรดน้ำ ถ้าต้นไม้ ที่มีรากยาวก็จะรดน้ำมากถ้าต้นไม้ที่มีรากสั้นก็จะรดน้ำน้อยทำอยู่อย่างนี้ตลอด ๗ วัน ต้นไม้จึงตาย หมด ท่านจึงกล่าวว่าผู้ไม่ฉลาดคิดจะทำประโยชน์แต่ก็ทำประโยชน์ให้เสียไปเหมือนลิงเฝ้าสวน อีก ตัวอย่างหนึ่ง คราวหนึ่ง ยังมีนายจับเอาสัตว์ ๖ ชนิด คือ งู จระเข้ นก สุนัขบ้าน สุนัขจิ้งจอก และลิง มาผูกไว้ด้วยกันโดยเชือกที่เหนียวแน่นแล้วทิ้งไว้ คราวนั้น สัตว์ทั้ง ๖ ก็กระเสือกกระสนไปยังที่อยู่ของตน กล่าวคือ งูจะเลื้อยไปยังจอมหลวง จระเข้จะคลานไปลงน้ำ นกจะบินขึ้นอากาศ สุนัขบ้านจะเดิน กลับบ้าน สุนัขจิ้งจอกจะวิ่งไปป่าช้า และลิงก็จะกลับเข้าไปในป่า จึงเกิดการดึงดันกันขึ้น สัตว์ที่มี กำลังมากที่สุด ก็สามารถดึงสัตว์ตัวอื่นๆ ติดตามตนไปได้ ในที่สุดแล้วพระองค์จึงตรัสสรุปว่า ภิกษุรูป ใดรูปหนึ่งไม่ได้อบรม ซึ่งกายคตาสติก็ฉันทัน จักขุย่อมมุดภิกษุไปในรูปอันน่าพอใจ รูปอันไม่น่าพอใจ ย่อมเป็นของปฏิญกุล อสังวรย่อมเป็นเช่นนี้^{๕๗}

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา วิธีการนี้ช่วยทำให้เข้าใจเรื่องลึกซึ้งที่เข้าใจยากได้ง่าย ขึ้น ทรงอธิบายเรื่องนามธรรมอันละเอียดอ่อนให้ชัดเจนโดยการอุปมา เช่น ภูเขาหินย่อมไม่หวั่นไหว เพราะแรงลมฉันทใด บัณฑิตก็ไม่หวั่นไหวเพราะคานินทาและสรรเสริญฉันทัน^{๕๘} เป็นต้น คนเรียนรู้น้อย ย่อมแก่ลง ดุจโคถึก เนื้อของมันเจริญ และปัญญาหาเจริญไม่^{๕๙} เมื่อดวงอาทิตย์จะขึ้น ย่อมมี

^{๕๕} ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๔/-/๑-๒, พระราชบัญญัติฯ (ชยวิโส/ไชยวงศ์), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการ เผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการแสดงพระธรรมเทศนาใน วันธัมมัสสวนะ ระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๒,” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๕๖} ขุ.ชา.อ. ๒/๔๖/๒๐-๒๑.

^{๕๗} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๔๗/๒๖๒-๒๖๓.

^{๕๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘๑/๕๓.

^{๕๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๒/๗๙.

แสงเงินแสงทองปรากฏขึ้น เป็นนิมิตมาก่อนฉันใด ความมีมิตรดี ย่อมเป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของโพฆณงค์ ๗ ฉะนั้น^{๖๐}

อีกตัวอย่างหนึ่ง ทรงสั่งสอนภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับที่สุดของวิภูสงสาร โดยทรงยกอุปมาไว้ว่าสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกค้นหาผูกไว้ วนเวียน ท่องเที่ยวไป เปรียบเหมือนบุรุษตัดหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้แล้วรวมเป็นกองเดียวกัน ครั้นรวมกันแล้วจึงมัด มัดละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่านี่เป็นมารดาของเรานี้เป็นมารดาของมารดาของเรา มารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้พึงหมดสิ้นไป ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลาย ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูกค้นหาผูกไว้ วนเวียน ท่องเที่ยวไป อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เธอทั้งหลายเสวยความทุกข์ ได้รับความลำบาก ได้รับความพินาศเต็มป้าเข้าเป็นเวลายาวนาน ดังนั้น เธอทั้งหลายจึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง^{๖๑}

๓. การใช้สื่อธรรมชาติใกล้ตัวเป็นอุปกรณ์ในการสอน วิธีการนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้สื่อธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการสอน ดังจะยกตัวอย่าง เช่น สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ในป่า ประคู้คลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบประคู้คลายเล็กน้อยใส่กำพระหัตถ์แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าใบประคู้คลายในพระหัตถ์กับในป่า อย่างไหนจะมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ในป่ามากกว่า พระพุทธองค์จึงตรัสว่า สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประคู้คลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประคู้คลายในพระหัตถ์ และตรัสแสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือนิพพานได้^{๖๒}

๔. การทำเป็นตัวอย่าง เป็นทำนองสาธิตให้ดู แบบไม่ต้องกล่าวสอน

สำหรับวิธีการนี้พระพุทธองค์จะทรงกระทำให้เป็นแบบอย่างในทำนองสาธิตให้สาวกดู แล้วให้สาวกทำตาม ดังตัวอย่างเช่น เรื่องทรงพยาบาลภิกษุไข้

สมัยหนึ่ง พระองค์พร้อมด้วยพระอานนท์ตามเสด็จ ขณะเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ทรงเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้ เป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองอุจจาระและมูลของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จัดการทำความสะอาด ให้นอนโดยเรียบริ้อย เสร็จแล้วประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องราว แล้วตรัสกับภิกษุสงฆ์ตอนหนึ่งว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา

^{๖๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๙๓/๑๒๖.

^{๖๑} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๒๔/๒๑๕.

^{๖๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

ผู้ใดเล่าจะพยายาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยายาลกันเอง ใครเล่าจักพยายาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยายาลภิกษุใช้เถิด^{๖๓}

๕. การใช้ภาษาในความหมายใหม่

วิธีการนี้เป็นการใช้ภาษาในความหมายใหม่ อันเป็นการเล่นภาษาเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิกิริยา ดังเช่น คำว่า “ยัญ” หมายถึงเครื่องไทยธรรมซึ่งพระองค์ทรงสรรเสริญ มีใช้หมายถึงมหายัญ ๕ ประการของพราหมณ์ ดังที่อุชชยพราหมณ์ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้ท่านพระโคตมเองก็ทรงสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราไม่ได้สรรเสริญยัญไปเสียทุกอย่าง และเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญไปเสียทั้งหมด เราไม่สรรเสริญยัญที่มีกิริยา ๑ คือ ยัญที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกกร ๑ ยัญที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนี้ เพราะเหตุไร เพราะพระองค์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีกิริยาอย่างนั้น แต่เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทานและอนุกุลยัญ คือ ยัญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกกร ๑ ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะพระองค์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้

แล้วตรัสอีกว่า มหายัญที่มีกิริยามากเหล่านั้น คือ อัสวเมธ บุรุษเมธ สัมมาปาสะ วาขเปยยะ นิรัคคละ ไม่มีผลมาก พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่างๆ แต่พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยา เอื้ออำนวยประโยชน์ ประชาชนบูชาทุกเมื่อ และไม่มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่างๆ นักปราชญ์พึงบูชายัญนี้ที่มีผลมาก เพราะเมื่อบูชายัญอย่างนี้ ย่อมมีแต่ความดีไม่มีความชั่ว ยัญย่อมแพร่หลาย และเทวดาก็เลื่อมใส

๖. การเลือกบุคคลที่จะทรงเผยแผ่ ในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธองค์ จักทรงเลือกบุคคลที่เป็นหัวหน้าก่อน แม้ในการแสดงธรรมในท่ามกลางพุทธบริษัท เมื่อมีเป้าหมายจะโปรดบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นพิเศษ แต่ก็ไม่ทรงทิ้งบุคคลส่วนมาก ทำให้ทุกคนได้รับประโยชน์ในการฟังธรรมตามกำลังของตน เช่น เมื่อครั้งตรัสรู้ใหม่ๆ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์ เมื่อครั้งออกแสวงหาธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่ปัญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ธรรมหรือในแง่ที่เป็นผู้ที่เคยมีอุปการะกันมาหรือในแง่ที่ว่าเป็นการสร้าง ความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความสงสัยในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้อาจไปสร้างความสงสัยขึ้นแก่ผู้อื่นต่อไปด้วย จากนั้น ก็ได้โปรดสกุลบุตร พร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตร จากนั้น เมื่อจะเสด็จแคว้นมคธ พระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมทั้งบริวารหนึ่งพัน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ผู้เป็นสาวกแล้ว เข้าสู่กรุงรา

^{๖๓}วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

ชคฤห์ ประกาศหลักธรรม ได้พระราชทานเป็นสาวกทำให้การประกาศพระศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวาง ได้โดยง่ายในระยะเวลาอันรวดเร็ว

๗. การรู้จักจังหวะและโอกาส วิธีการนี้คือ การรอความพร้อมของผู้รับฟังทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางจิตใจของบุคคลนั้น เช่น เรื่องนายโคบาลชื่อนันทะ^{๖๔} ที่เล่าไว้ว่า เศรษฐีคนหนึ่ง ผู้มั่งคั่งชื่อนันทะ หลีกหลบราชภัยไปเป็นคนเลี้ยงโค นำปัญญาโครสไปให้อนาถบิณฑิก เศรษฐีเป็นประจำ จนได้พบกับพระพุทธเจ้า ด้วยความศรัทธาในพระพุทธเจ้า นายนันทะก็ได้ทูลนิมนต์พระองค์ให้เสด็จไปยังที่อยู่ของตน แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงรับ รอให้ญาณแก่กล้าก่อน และต่อมาพระองค์ทรงทราบว่าเขามีญาณแก่กล้าแล้ว จึงเสด็จไปหาเขา แม้นายนันทะก็ได้นิมนต์แล้วถวายทานตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ พระพุทธเจ้า ได้ทรงอนุโมทนา แสดงธรรมให้ฟัง เขาได้บรรลุธรรม

๘. การยืดหยุ่นในการสอน วิธีการนี้ทรงมีความยืดหยุ่นในการสอนตามเหตุปัจจัย คือ ทรงให้การยกย่อง การชม การปลอบประโลม และการอ่อนอ่อนผ่อนตาม พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง^{๖๕} ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับนายเกสสิสารถิคนฝึกม้า นายเกสสิฝึกม้า ใช้วิธีฝึกม้า ๔ แบบ คือ แบบนุ่มนวล แบบรุนแรง แบบผสมผสานทั้งสองอย่างและแบบฆ่าทิ้ง ในการฝึกม้าถ้าตัวไหนเป็นม้าอาชานัย เป็นม้ารู้ระเบียบวินัย ก็ใช้วิธีนุ่มนวล ถ้าเป็นม้าพยศเกเรนี้ ต้องใช้วิธีรุนแรง จึงจะฝึกได้ แต่ถ้าเป็นม้าที่ฝึกยากสอนยาก บางครั้งดี บางครั้งไม่ดีว่ายากสอนยาก ก็ใช้วิธีผสมผสานรวมกัน เมื่อใช้ทั้ง ๓ วิธีครบแล้ว สอนไม่ได้เลี้ยงไปก็เสียหญ้าและน้ำ เสียเวลาฆ่าทิ้งเสียฝึกไปก็เปล่าประโยชน์ และนายเกสสิได้เรียนถามว่า พระองค์เวลาสอนสาวก ใช้วิธีอย่างไรบ้างที่จะถอดพยศสาวกได้

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่าเราก็ใช้วิธี ๔ แบบเหมือนกัน คือ วิธีนุ่มนวล (สเนหนปิวิเนมิ) วิธีรุนแรง (ผรุเสนปิ เวเนมิ) วิธีผสมผสาน (สณหผรุเสนปิ วิเนมิ) และวิธีฆ่าทิ้ง (หนามิ) แต่ในการฆ่าทิ้งของพระองค์ คือ การไม่เกี่ยวข้องด้วยเพราะว่าไม่มีประโยชน์ที่จะทรงสั่งสอน

๙. การลงโทษและการให้รางวัล สำหรับวิธีการนี้นั้น ในทางวินัยถือว่ามิมีทบัญญัติแห่งความประพฤติอยู่แล้ว ทรงบัญญัติโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ พร้อมทั้งกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดไว้ สำหรับการตรัสชมของพระพุทธองค์ทรงใช้ในลักษณะการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น ให้มั่นใจในการกระทำความดีของตน ดังที่มีในพระไตรปิฎกที่ว่า ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัททรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้สำเร็จด้วยธรรมิกถา^{๖๖}

^{๖๔} ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/-/๑๔๙-๑๕๑.

^{๖๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๒๓๗.

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๘๑.

ตรัสชมพระสุชาตะ^{๖๗} ดังเรื่องที่เล่าไว้ว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสุชาตะกำลังเดินมาแต่ไกล ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า กุลบุตรนี้ยอมงามด้วย สมบัติ ๒ ประการ คือ

(๑) มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก

(๒) ได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยม

ตรัสชมพระลูกณฏกภัททิยะ^{๖๘} ดังเรื่องที่เล่าไว้ว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทอดพระเนตรเห็นท่านพระลูกณฏกภัททิยะกำลังเดินมาแต่ไกล แล้วตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เธอทั้งหลายเห็นภิกษุผู้มีผิวพรรณไม่งาม ไม่น่าดู เตี้ย เป็นผู้ถูกภิกษุทั้งหลายดูแคลนที่กำลังเดินมานั้นหรือ เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลว่า เห็นพระพุทธรูปเจ้าข้า จึงตรัสว่า ภิกษุนั้นมีฤทธานุภาพมาก สมบัติที่เธอไม่เคย เข้าเธอก็เข้าได้โดยง่าย และเธอได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยม

เรื่องทรงตำหนิเตือนพระนันทะ^{๖๙} ดังเรื่องที่เล่าไว้ว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทราบว่า ท่านพระนันทะห่มจีวรที่ทาบแล้วทาบอีก หยอดนัยน์ตา และถือบาตรมีสีกาวาว จึงตรัสว่า นันทะ ข้อที่เธอห่มจีวรที่ทาบแล้วทาบอีก หยอดนัยน์ตาและถือบาตรมีสีกาวาว ไม่สมควรแก่ เธอผู้เป็นกุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา ข้อที่เธอพึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้นุ่งห่มผ้า บังสุกุลเป็นวัตร และไม่มุ่งหวังในกามทั้งหลายอยู่อย่างนี้ จึงสมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรผู้ บวชด้วยศรัทธา

๑๐. การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้เลิศด้วยปฏิภาณไหวพริบ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยดี ดังจะยกตัวอย่างเช่น คราวหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้า ณ เชตวัน หลังจากสนทนาธรรมแล้ว ได้ทูลถามว่าบรรดาคณาจารย์เจ้าลัทธินี้มีชื่อเสียง ทั้งหลาย คือ ปุณณะกัสสปะ เป็นต้น เมื่อถูกพระองค์ถามก็ไม่ปฏิญาณว่าตนได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมา สัมโพธิญาณ เหตุใดพระพุทธเจ้าซึ่งบวชไม่นานและยังมีอายุน้อยจึงกล้าปฏิญาณว่าตนได้ตรัสรู้พระอนุตตร สัมมาสัมโพธิญาณ พระพุทธเจ้าตรัสตอบด้วยไหวพริบปฏิภาณว่า มหาบพิตร มีของอยู่ ๔ อย่าง คือ ที่ไม่ควรดูหมิ่น ของ ๔ อย่างนั้น คือ กษัตริย์ ไม่ควรดูหมิ่นว่ายังทรงพระเยาว์จึงไม่ควรดูหมิ่นว่าตัวเล็ก ไฟไม่ควรดูหมิ่นว่าเล็กน้อย และภิกษุไม่ควรดูหมิ่นว่ายังหนุ่ม เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบลง พระเจ้าปเสนทิโกศลก็บังเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอย่างจริงจังและปวารณาตัวเป็นอุบาสกตลอดชีวิต^{๗๐}

^{๖๗} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๓๙/๓๓๑.

^{๖๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๔๐/๓๓๒.

^{๖๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๔๒/๓๓๔.

^{๗๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๒/๑๒๗-๑๒๙.

๒.๓.๗ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะ ดังนี้

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักเผยแผ่ หรือนักประชาสัมพันธ์ ในเชิงวิชาการว่า ควรมีคุณสมบัติ^{๗๑} ดังนี้

๑. โสตา	ต้องฟังเป็น
๒. สาเวตา	ต้องพูดเป็น
๓. อุกคเหตา	ต้องเรียนเป็น
๔. ธารเรตา	จำมั่นในเนื้อหาวิชา
๕. วิญญาเปตวา	หาอุบายให้คนอื่นเขารู้สึกเร็ว
๖. กุสโล สทิตาสทิตสส	ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์
๗. โน ครหการโก	ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท

พระวุฒิกกร วุฒิกกรโณ (พรมทิพย์) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” พบว่าท่านมีเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรม หรือวิธีการในการนำเสนอที่โดดเด่นอยู่ ๖ วิธี คือ^{๗๒}

๑. โดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ
๒. โดยวิธีอุปมาเปรียบเทียบ
๓. โดยยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์ เป็นต้น
๔. โดยการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ
๕. โดยยกบุคคลตัวอย่างประกอบ
๖. โดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

พระมหาสัญญา ปณฺญาวิจิตฺโต (โปร่งใจ) ได้ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก, “หลวงตา” “แพรเยื่อไม้”) พบว่า ท่านได้มีรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรม โดยเฉพาะรูปแบบและวิธีการเทศนาแบบใหม่ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการเทศน์มหาชาติและการเทศน์ธรรมวัตรตามแบบประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ และนำเข้าสู่การปาฐกถา การบรรยายธรรม การโต้วาที และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว

^{๗๑}พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี), พระสงฆ์กับการพัฒนาศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๘.

^{๗๒}พระวุฒิกกร วุฒิกกรโณ (พรมทิพย์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังใช้ในการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ เป็นต้น^{๗๓}

สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ ได้ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์” ได้กล่าวถึงการเผยแพร่ธรรมะที่มีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์^{๗๔} ดังนี้

๑) หลักและวิธีการในการเผยแพร่ธรรมะของนักเผยแพร่ธรรมะ

พระพิสารธรรมพาทิ กล่าวว่า “ต้องมีความรู้โดยมีพื้นฐานมาจากการศึกษา บวชเรียน ในเรื่องที่ถูกต้อง ไม่เบี่ยงเบนไปทางไสยศาสตร์ ต้องให้รู้พอ ให้รู้มั่นใจ ประพฤติได้ในสิ่งที่รู้ วิธีการก็คือ การพูดให้เป็น ทำให้ดู อยู่เป็นสุขให้เห็น หรือทำงานให้เป็นตัวอย่าง ต้องมีบุคลิกดี มีความตั้งใจจริง มีความเข้าใจในวิธีที่จะทำให้คนสนใจได้เป็นอย่างดี”

๒) การกำหนดวิเคราะห้และการเปิดรับธรรมะของกลุ่มเป้าหมาย

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า “จากการรับนิมิตเพื่อไปแสดงธรรม มิได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเอง และเพื่อให้เกิดผลดีอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว จะใช้วิธีเทศน์สอนผู้บังคับบัญชาระดับผู้ใหญ่ หรือผู้มีปัญญา ซึ่งจะมีผลไปถึงใต้ผู้บังคับบัญชาได้ง่าย”

๓) สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ และแนวคิดในการเลือกสื่อ

พระภควาวาวิริยคุณ (ทัตตะชีโวภิกขุ) กล่าวว่า “อันดับแรกเกิดจากสื่อบุคคลที่อยู่รอบๆ ตัว โดยการสอนให้มีธรรมเกิดขึ้นในครอบครัวก่อนจึงจะมีผลมากในการปลูกฝังคุณธรรม โดยมีความเห็นว่าสิ่งที่ดีที่สุดโดยพื้นฐานคือตัวของผู้เผยแพร่เอง ที่จะเป็นต้นแบบแก่ชาวโลกได้ เช่น พระพุทธเจ้า ก็นำตนเองเป็นสื่อ หากการมองในแง่ทั่วไปสื่อทุกชนิดใช้ได้หมด แต่ก็ยังไม่เกิดประโยชน์ หากผู้เผยแพร่อยังปฏิบัติไม่ได้”

ปิ่นนิตดา นพพานวัน ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย” จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย แบ่งได้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแพร่ธรรมะ เช่น การขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแพร่ธรรมะอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในเขตชนบท

^{๗๓} พระมหาสัญญา ปณฺญาวิจิตโต (โปรงใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแพร่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก หลวงตา – แพร่เอื้อไม้)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^{๗๔} สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ, “การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะ ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมะภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่เข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ เช่น ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อนวัตกรรมมาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นให้แต่สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะทำได้ในขอบเขตจำกัด

๔. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรม การศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะหรือศีลธรรม นอกจากนี้สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเจริญและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย สภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะ โดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจนัก

๕. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะ เช่น พระสงฆ์และสถาบันยังไม่มีภารกิจประเมินผลในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสถาบันสงฆ์ยังมีการประชาสัมพันธ์ และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมาก และขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย^{๗๕}

๒.๓.๘ รูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทย

พระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นบริษัทเดียวที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ย่อมต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติ อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ธมมกถิกโก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ รูปแบบและวิธีการเทศนาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ดังนั้นแล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรเรียนรู้หลักการเทศน์ที่ถูกต้อง (The principle of sermon) ดังนี้

๑) ความหมายของการเทศน์

^{๗๕}ปิ่นนิตดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๓).

คำว่า “การเทศน์” หมายถึง การยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดง เพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจ จะได้ละชั่ว ทำดี มีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิต^{๗๖}

ความหมายของนักเทศน์ (The meaning of lecture)

นักเทศน์ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการแสดงธรรม สามารถยกหลักธรรมขึ้นอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้ง เป็นที่ประทับใจของท่านผู้สดับรับฟัง ทำให้ผู้ฟังมีจิตเลื่อมใสในคำสอนและจดจำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนากาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความชั่วร้าย

นักเทศน์ หมายถึง พระผู้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจ โดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผล ตามสมควรแก่การปฏิบัติ^{๗๗}

๒) ประเภทของนักเทศน์

โดยปกติจะแบ่งพระนักเทศน์ออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๗๘}

๑. นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือ นักเทศน์ปากเปล่า คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบ ปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะ นักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี

๒. นักเทศน์อ่านคัมภีร์ หมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้วเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นการเทศน์แบบใดก็ตาม ก็มีแนวการพรรณนาความเพียง ๒ ลักษณะ คือ

๑. ปุคคลาธิษฐานเทศนา พรรณนาโดยยกบุคคลเป็นที่ตั้ง เช่น ยกเรื่องนิทาน หรือ ยกเหตุการณ์มาเล่าประกอบ

๒. ธรรมาธิษฐานเทศนา พรรณนาความโดยเน้นหลักธรรมเป็นที่ตั้ง อธิบายให้เห็นอาการของธรรมะ ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาที่เป็นนามธรรม ไม่ยกนิทาน ไม่ยกเหตุการณ์ ไม่ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่าง

เทศนาจะไม่เป็นยาขม แต่จะเป็นที่นิยมชมชอบ เพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรมจะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่าย ฟังง่าย และง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติ จัดเป็นเทศนาที่ยอดนิยมนที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำมาแสดงมากที่สุด

๓) วัตถุประสงค์ของการเทศน์

^{๗๖} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^{๗๘} พระมหาสหัส ฐิตสาโร, ธรรมนิเทศ, หน้า ๑๐๕.

การเทศน์แต่ละครั้งผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายไว้ จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟัง แต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ชั้นสูงสุด คือ วิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึงมรรค ผล นิพพาน แต่การเทศน์จนถึง วิมุตติ นั้นเป็นเรื่องยาก ทั้งผู้เทศน์และผู้ฟัง แต่ถึงอย่างไรแล้วผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจัง รู้จิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไร ผู้ฟังก็ควรมีอุปนิสัยในการฟังเพื่อถึงวิมุตติ เมื่อกระทำได้เช่นนี้ แม้จะไม่ถึงวิมุตติตามพุทธประสงค์ แต่ผู้เทศน์ก็ต้องนึกไว้ทุกครั้งว่าเทศน์ว่า วิมุตติ คือ จุดหมายของการเทศน์ เพราะวิมุตติมิใช่มีอย่างเดียว แต่มีถึง ๕ อย่าง คือ

๑. วิกขัมภนนิโรธ (วิกขัมภนวิมุตติ) ดับหรือพ้นจากกิเลสด้วยการข่มไว้ เช่น การดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญมาน ถึงปฐมฌาน ย่อมข่มนิวรณ์ไว้ได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๒. ตทังคนิโรธ (ตทังควิมุตติ) ดับด้วยองค์นั้นๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับ หรือธรรมตรงกันข้าม เช่น ดับสักกายทิฏฐิ ด้วยความรู้ที่กำหนดแยก रूप นาม ออกได้ เป็นการดับชั่วคราวกิเลสยังเกิดขึ้นได้อีก

๓. สมุจเฉทนิโรธ (สมุจเฉทวิมุตติ) คือ ดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสสิ้นเด็ดขาด ด้วยโลกุตตรมรรค กิเลสย่อมไม่เกิดขึ้นอีก

๔. ปฏิปัสสัทธินิโรธ (ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ) คือ ดับด้วยสงบระงับ หมายถึง อาศัยโลกุตตรมรรค ดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้ว บรรลุโลกุตตรผล กิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้ว ไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับ ในขณะที่แห่งผลนั้น ชื่อว่า ปฏิปัสสัทธินิโรธ

๕. นิสสรณนิโรธ (นิสสรณวิมุตติ) ดับด้วยความปลอดโปร่ง คือ ดับกิเลสสิ้นเชิงดำรงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยังยืนตลอดไป ภาวะนั้นชื่อว่า นิสสรณนิโรธ คือ อมตธาตุ ได้แก่ นิพพาน^{๗๙}

๔) จุดมุ่งหมายของการเทศน์

ในการเทศน์ทุกครั้งนักเทศน์ทุกคนจะต้องวางจุดหมายของการเทศน์ไว้ ๒ ชั้น คือ^{๘๐}

๑. จุดหมายชั้นสูงสุด ได้แก่ วิมุตติ คือ เทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึงวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุมรรคผลนิพพาน

๒. จุดหมายชั้นต่ำลงมา คือ ให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรม อย่างน้อย ๕ ประการ คือ

๒.๑ อสสุตฺ สุนาติ คือ ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒.๒ สุตฺ ปริโยทเปติ คือ เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว

^{๗๙}เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๔.

^{๘๐}อง. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๒๒๑/๓๖๓.

- ๒.๓ กงขี้ วิหนติ คือ แก้วกล้าในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว
 ๒.๔ ทิฏฐี อุชฺ ภิโรติ คือ ไม่เป็นโรคร้ายแรง
 ๒.๕ จิตตมสฺส ปสฺสิตติ คือ เป็นผู้ไม่มีมิตร

๕) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์

เรื่องนี้นักเทศน์จะต้องรู้นั้นมีอยู่มากมาย แต่สำหรับเรื่องที่มีความจำเป็นที่จะต้องรู้ก่อนในเบื้องต้นมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย ๕ เรื่อง คือ^{๘๑}

๑. เรื่องการเทศนา
๒. จรรยานักเทศน์
๓. การสังเกตบุคคล
๔. ประเมินผลเทศนา
๕. รู้คุณค่าสมาธิ

๖) หลักการเทศนาสำหรับนักเทศน์

นักเทศน์ชั้นแนวหน้า ท่านถือหลักว่า “ก่อนจะเทศน์ต้องเตรียม ถ้าไม่เตรียมก็เสียเหลี่ยมนักเทศน์” การเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ดีนั้นจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็พื้นฐาน ดังนี้

๑. เตรียมตัว คือ เรียนรู้วิชาการต่างๆ ให้ถูกต้องตามขั้นตอนของจรรยา หรือศาสนพิธีที่เกี่ยวกับการเทศน์

๒. เตรียมใจ คือ ควบคุมใจให้มีสมาธิ มีใจปลอดโปร่ง สร้างความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว กังวล พรรณนาว่าในใจไปเป็นตอนๆ

๓. เตรียมวิชัยผู้ฟัง คือ รู้ลักษณะคนฟัง และเลือกวิธีการเทศนาให้เหมาะสมกับคนฟัง เหมือนกับการป้อนข้าวว่าจะป้อนคำเล็กหรือคำโต ต้องดูขนาดปากของผู้ที่จะทานเสียก่อน

๔. เตรียมหลักการเทศน์ คือ ถ้าต้องการให้เทศนางามในเบื้องต้นในท่ามกลาง และในที่สุด ก็ต้องอธิบายตามพุทธวิธี ๔ ส.^{๘๒} คือ

- ส.๑ สันทสสนา คือ เทศน์ได้แจ่มแจ้ง
- ส.๒ สมာทปนา คือ เทศน์ได้จูงใจ
- ส.๓ สมุตเตชนา คือ เทศน์ปลุกให้กล้า
- ส.๔ สัมปหังสนา คือ เทศน์ให้ร่าเริง^{๘๓}

^{๘๑} พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญญ), ความรู้พื้นฐานการเทศน์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๘๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

หลักการเทศน์แบบ ๔ ส. มีความหมาย ดังนี้

๑. **สันต์สสนา** คือ เทศน์ได้แจ่มแจ้ง สอนได้แจ่มแจ้ง ดุจเห็นด้วยตาของตนเอง เช่น การสอนของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจน เห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรม จนได้รับคำชื่นชม นิยมยกย่องว่า เทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน

“เหมือนจับภาษาขณะที่คว่ำให้หงาย
เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่
เหมือนการจุดประทีปในที่มืด
เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง”

๒. **สมาทปนา** คือ เทศน์ได้จูงใจ สอนให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และเชื่อมั่นในหลักกรรม

๓. **สมุตเตชนา** คือ เทศน์ปลุกให้กล้า สอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธี โดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. **สัมปหังสนา** คือ เทศน์ให้รำเริง สอนสนุกด้วยลีลาพรรณาร่าเริง ทำให้ผู้ฟังรักที่จะเรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดชีวิต ไม่คิดล้มเลิกการเรียนรู้พระพุทธศาสนา^{๘๔}

วิธีการเทศนา

จุดสำคัญของการเทศน์อยู่ที่การนำเสนอ จะนำเสนออย่างไรจึงจะเร้าใจผู้ฟังเป็นเรื่องสำคัญที่นักเทศน์ควรเรียนรู้ ซึ่งมีการแนะนำไว้ว่า

“ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น
ตอนกลางให้กลมกลืน
สรุปจบให้จับใจ”
อีกแบบหนึ่ง ท่านกล่าวว่า
“ข้าขึ้นในตอนต้น
ให้เหตุผลในตอนกลาง
ให้ตาสว่างในตอนจบ”^{๘๕}

จะใช้วิธีไหนนักเทศน์เลือกใช้ได้ตามถนัด แต่ต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ และบุคคล และในการเทศน์นั้นท่านได้วางโครงไว้ ๓ ตอน คือ

๑. **อุเทศ** คือ ส่วนของหัวข้อเทศนา ซึ่งประกอบด้วยการเริ่มเรื่อง การปลุกใจให้คนสนใจ ฟังธรรม และการนำใจความเทศนาเข้าหาบทเทศต่อไป ซึ่งมีลำดับความ ดังนี้

^{๘๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๘๕}อ้างแล้ว, หน้า ๑๔.

- นะโม ๕ ชั้น
- อุเทศคาถา
- อารัมภบท
- เชื่อมความทั้งหมดเข้าสู่นิเทศ

๒. นิเทศ คือ ตอนจำแนกแจกความ อรรถาธิบายขยายความให้ไพเราะเหมาะเจาะ หมดจด ได้รส ได้สาระ ได้ธรรมะแจ่มแจ้ง มีองค์ประกอบในการนิเทศ ดังนี้

- รู้นัยภษิต
- คิดตีความหมาย
- กระจายประเด็น
- มีลูกเล่นลูกฮา
- สาธกเหตุการณ์
- มินิทานสาธิต
- ใส่ภษิตคำสอน
- แทรกภาพยกตอนที่กินใจ

๓. ปฏินิเทศ คือ ตอนสรุปใจความ ได้แก่การเก็บเนื้อความที่อธิบายบรรยายมาฝากไว้ให้คิดก่อนจะจบ มีลำดับความ ดังนี้

- สรุปใจความ
- ตามด้วยบทให้พร
- บทตอนเอวัง

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น มีรูปแบบและวิธีการที่คล้ายคลึงกัน เน้นการเทศน์หรือสนทนาธรรมเป็นหลัก และประยุกต์เอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันมาประยุกต์ใช้ในการเทศน์ให้ประชาชนได้สนใจมากยิ่งขึ้น และเข้าใจเนื้อหาสาระในการเทศน์นั้น

๒.๔ การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังคงขาดระเบียบที่จะให้คณะสงฆ์ได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น การบริหารงานการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงดำเนินการศึกษาเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดในการปรับปรุงแก้ไขได้อย่างเป็นระบบ

คณะสงฆ์อำเภออุทัย เป็นส่วนหนึ่งของเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีพระครูปัญญาวราธรร (ปญญาวโร) เจ้าอาวาสวัดบ้านหีบ เป็นเจ้าคณะอำเภออุทัยรูปปัจจุบัน ปัจจุบันแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๔ ตำบล คือ ๑. ตำบลอุทัย ๒. ตำบลธนู ๓. ตำบลสามบัณฑิต ๔. ตำบลหนองน้ำส้ม มีวัดทั้งสิ้น ๒๙ วัด กับอีก ๑ สำนักสงฆ์ คือ ๑) บ้านหีบ ๒) สนามทอง ๓) สามบัณฑิต ๔) กุ่มแต่ ๕) เสนานิमित ๖) หนองไม้ซุง ๗) กลางซุย ๘) ดอนพุทรา ๙) นางซี ๑๐) โพธิ์สาวหาญ ๑๑) เทพกฤษร ๑๒) พรานนก ๑๓) ลุ่ม ๑๔) ขนอน ๑๕) โคกโพธิ์ ๑๖) หนองน้ำส้ม ๑๗) สะแก ๑๘) โตนด ๑ ๑๙) ขุนทิพย์ ๒๐) โคกมะยม ๒๑) กะสังข์ ๒๒) เขาดิน ๒๓) ร่มโพธิ์ ๒๔) คานหาม ๒๕) ไทรงาม ๒๖) โตนดเตี้ย ๒๗) โคกช้าง ๒๘) ขุนทราย ๒๙) อุทัย และ ๑ สำนักสงฆ์คือ สำนักสงฆ์วัดไทร

อำเภออุทัย เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อ "อำเภออุไทยใหญ่" ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นชื่ออำเภอดังเช่นปัจจุบัน

อำเภออุทัย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอหนองแค (จังหวัดสระบุรี)
 ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบางปะอินและอำเภอวังน้อย
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอพระนครศรีอยุธยา

การปกครองส่วนภูมิภาค อำเภออุทัยแบ่งเขตการปกครองย่อยเป็น ๑๑ ตำบล ๑๐๗ หมู่บ้าน คือ

๑. ตำบลคานหาม (Khan Ham) ๙ หมู่บ้าน
๒. ตำบลเสนา (Sena) ๖ หมู่บ้าน
๓. ตำบลบ้านช้าง (Ban Chang) ๗ หมู่บ้าน
๔. ตำบลหนองน้ำส้ม (Nong Nam Som) ๗ หมู่บ้าน
๕. ตำบลสามบัณฑิต (Sam Bandit) ๑๐ หมู่บ้าน
๖. ตำบลโพสาวหาญ (Pho Sao Han) ๘ หมู่บ้าน
๗. ตำบลบ้านหีบ (Ban Hip) ๑๒ หมู่บ้าน
๘. ตำบลธนู (Thanu) ๑๒ หมู่บ้าน
๙. ตำบลหนองไม้ซุง (Nong Mai Sung) ๙ หมู่บ้าน
๑๐. ตำบลข้าวเม่า (Khao Mao) ๑๔ หมู่บ้าน
๑๑. ตำบลอุทัย (Uthai) ๑๓ หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่องค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
๑๒ แห่ง ได้แก่

๑. เทศบาลตำบลอุทัย ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลอุทัย
๒. องค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคานหามทั้งตำบล
๓. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านช้างทั้งตำบล
๔. องค์การบริหารส่วนตำบลสามัคคี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสามัคคีทั้งตำบล
๕. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านหีบทั้งตำบล
๖. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไม้ซุง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองไม้ซุงทั้งตำบล
๗. องค์การบริหารส่วนตำบลเสนา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเสนาทั้งตำบล
๘. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองน้ำส้ม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองน้ำส้มทั้งตำบล
๙. องค์การบริหารส่วนตำบลโพสาวหาญ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพสาวหาญทั้งตำบล
๑๐. องค์การบริหารส่วนตำบลธนู ครอบคลุมพื้นที่ตำบลธนูทั้งตำบล
๑๑. องค์การบริหารส่วนตำบลข้าวเม่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลข้าวเม่าทั้งตำบล

ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภออุทัยประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย เกษตรกร และพนักงานประจำโรงงาน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นไปในรูปแบบของการรับกนิมนต์ และการแสดงพระธรรมเทศนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประกอบกับบางวัดจัดให้มีโครงการต่างๆ มากมายเพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น โครงการทำบุญไหว้พระ ๙ วัด โครงการถือศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น ซึ่งวิธีการต่างๆ นั้น มีลักษณะคล้ายกับวัดอื่นๆ ในเขตปกครองอื่นๆ เหมือนกัน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “บทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้ศึกษาได้ค้นคว้างานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางการปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ครอบบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๔๖}

^{๔๖} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระมหาขวลิต ขาดเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ตในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิกการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๘๗}

พระเกษมศักดิ์ วรสโกโข (อาสนะทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนากุศลกร การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ พรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม และตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๘๘}

^{๘๗} พระมหาขวลิต ขาดเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๘๘} พระเกษมศักดิ์ วรสโกโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระครูสันติธรรมมาริวัต (บุญชัย สุนติกโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลโดยรวม พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ พระสังฆาธิการ ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี แตกต่างกันไป ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับพระสังฆาธิการที่มีอายุพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๘๙}

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และสร้างศาลาการเปรียญเพื่อสาธารณูปการ ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา หรือสมทบทุนอาหารกลางวันและสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน

๒. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลพารา กัณฑ์การแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิต ประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนใหญ่ รวมทั้งแนะนำและชักชวนให้ลด ละ เลิกอบายมุขอีกด้วย

๓. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน^{๙๐}

กล่าวโดยสรุป บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง หรือตามสถานภาพของตนเองในอันที่จะแสดงออกต่อสังคมตามสิทธิหน้าที่ที่พึงทำได้โดยที่ไม่ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ และการแสดงออกนั้นอาจจะตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง

^{๘๙} พระครูสันติธรรมมาริวัต (บุญชัย สุนติกโร), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๙๐} เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยคดีศึกษา, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐).*

หรือไม่ก็ได้ ฉะนั้น บทบาทจึงแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ บทบาทที่ปฏิบัติจริงหมายถึงบทบาทที่ได้กระทำจริงและบทบาทที่คาดหวังหมายถึงบทบาทที่ควรจะทำ

๕.๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระมหาบุญเลิศ ธมมทสฺสี (โอรุส) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อคุณ ปรีสุทฺธ)” ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สรุปว่างานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อคุณ ปรีสุทฺธ) วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เพราะเห็นว่า ท่านเป็นพระที่สามารถสื่อสารกับประชาชนได้ทุกระดับ และประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือมีประชาชนศรัทธาเคารพนับถือมากมาย ทุกคนต่างมุ่งสู่วัดบ้านไร่ เพื่อเข้าไปกราบนมัสการท่าน ยิ่งนับวันก็เพิ่มมากขึ้นไม่ว่าผู้ชาย นักการเมือง นักกีฬา หรือนักวิชาการ ต่างก็หันมาสนใจเข้าหาท่านอยู่เสมอ แม้กระทั่งเวลาเกิดปัญหาที่แก้ไม่ตกก็มักจะให้ท่านเป็นผู้ชี้แนะแนวทาง เช่น ปัญหา เรื่อง วายู เค และปัญหา ยาเสพติด จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างยิ่งในการศึกษาค้นคว้า โดยได้ทำการวิจัยเชิงเอกสาร คือศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ และการสื่อสาร โดยศึกษาถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในครั้งที่พระองค์ยังทรงมีพระชนม์อยู่ จากหนังสือพระไตรปิฎก เทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธองค์ พุทธวิธีการสอนตามแนวธรรมบท วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวก และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยต่างๆ ในประเทศไทย ส่วนการสื่อสารตามหลักกระบวนการสื่อสารใช้ทฤษฎีด้านการสื่อสาร ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ และมีแนวคิดพร้อมทั้งวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องด้วย^{๑๑}

พระมหาสถัญญา ปณฺณาวิจิตโต (โปรงใจ) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนิกโก “หลวงตา”-“แพรเยื่อไม้”) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สรุปว่า งานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนิกโก, “หลวงตา”-“แพรเยื่อไม้”) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พุทธธรรมและสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์วรรณกรรม และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^{๑๑}พระมหาบุญเลิศ ธมมทสฺสี (โอรุส), “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อคุณ ปรีสุทฺธ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก, “หลวงตา”-“แพรเยื่อไม้”) ทั้ง ๓ ประเภทคือ ๑. การเทศนา (เทศน์มหาชาติ เทศน์ธรรมวัตร) ๒. การปาฐกถา-บรรยายธรรม อภิปราย สนทนา และโต้วาที ๓. เขียนหนังสือ บทความวรรณกรรมเรื่องสั้นต่างๆ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๔ วิธี คือ ๑. การนำเสนอโดยตรง ๒. การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ ๓. การนำเสนอโดยใช้การเชื่อมโยง ๔. การนำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง และจากการศึกษาแนวทางการใช้สำนวนภาษาของท่านซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะเด่น ๓ ประการ คือ ๑. การใช้ถ้อยคำ มีการใช้คำง่าย และการใช้คำเชิงสัพยอก ๒. การใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน และภาพพจน์การเลียนเสียงธรรมชาติ ๓. การใช้สำนวนพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำพังเพย คำคม คำกลอน และแหล่มาประกอบ^{๑๒}

พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตโตโร (เพ็ชรรัตน์) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑” ผลการวิจัยพบว่า ครูและผู้ปกครอง มีความคาดหวังว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรแสดงบทบาทในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ และมีความคิดเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้แสดงบทบาทโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง ที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑ จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า สถานพ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และรายได้ มีผลทำให้ความคิดเห็นของครู ผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทที่คาดหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑ ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้^{๑๓}

พระครูปลัดศิริวัฒน์ สลฺยจิตโต (วิชาผา) ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่กรุงเทพมหานคร” ผู้ทำการวิจัยพบว่าการนำเสนอโดยใช้อุปกรณ์ช่วยสอน หรือสื่อธรรมะที่เป็นรูปธรรมดูเหมือนว่าจะได้ผลดีระดับหนึ่งเพราะทำให้ผู้รับฟังสนใจในเนื้อหาสาระธรรม และง่ายต่อการปฏิบัติ และเกิดความพึงพอใจต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่พุทธศาสนิกชนมากยิ่งขึ้น

^{๑๒}พระมหาสุญญา ปญญาจิตโต (โปรงใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก. “หลวงตา”-“แพรเยื่อไม้”)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๓}พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตโตโร (เพ็ชรรัตน์), “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ปัญหาและอุปสรรคที่พบในปัจจุบันนี้ การสื่อสารด้านธรรมะพระสงฆ์ยังเข้าไม่ถึง พุทธศาสนิกชน เนื่องจากพระสงฆ์ขาดความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารหัวข้อธรรมที่นำเสนอ บางครั้งไม่เหมาะกับกลุ่มผู้ฟัง และพระสงฆ์ยึดติดกับรูปแบบเดิมๆ ในการสื่อสารธรรมแก่ผู้ฟังจึงทำให้ บางครั้งเกิดการเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไปจากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว พระสงฆ์ทั้งในอดีตและ ปัจจุบัน คือผู้นำทางจิตวิญญาณ ต้องปฏิบัติการเผยแผ่ธรรมในเชิงรุก เพื่อเป็นผู้นำทางสังคม เป็น กัลยาณมิตรคอยแนะนำพร่ำสอน ให้รู้กระบวนการสื่อสารทางธรรมะ คือให้ละอายุชั่วกลัวบาป ให้ ตั้งอยู่ในคุณความดีปฏิบัติธรรมกรรมฐาน โดยเจริญสติปัญญา หมั่นเข้าวัดฟังธรรมจำศีล ก็จะมีพบแต่ ความเจริญรุ่งเรืองอันเป็นอุดมมงคลสูงสุดในชีวิต

ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการประเมินผู้ฟังธรรมในวันธรรมสวนะแล้วนำผลไปใช้ในการ วางแผนกำหนดพุทธวิธีการสื่อสารด้านพุทธธรรม เพื่อนำธรรมะไปเผยแผ่พัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุข สันติภาพภายในจิตใจ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาสืบไป^{๙๔}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า วิธีการเผยแผ่ ธรรมะเชิงรุกในสมัยพุทธกาล พบว่า คุณสมบัตินักเผยแผ่ ลีลาการสอนและหลักคำสอนเป็นสิ่งสำคัญ เบื้องต้นที่ดึงดูดผู้ฟัง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนาใช้วิธี เผยแผ่แบบเชิงรุก คือ การเสด็จเข้าไปหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ การเสนอคำ สอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา การเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือนต่างๆ การบริการชุมชน ให้ คำแนะนำ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การปรับพระองค์ให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นต้น จึงทำ ให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จในยุคสมัยของพระองค์

ในยุคหลังพุทธกาล รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะที่รุ่งเรืองที่สุด คือ สมัยของพระเจ้าอโศก มหาราช พระองค์เป็นพระธรรมราชาทรงใช้หลักพระพุทธศาสนาในการปกครองประชาชนนอกจากนี้ พระองค์ส่งสมณทูตไปเผยแผ่ยังประเทศต่างๆ การเผยแผ่เชิงรุกในประเทศไทยที่โดดเด่นของพระสงฆ์ คือการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนทางการศึกษา และสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ ทำงานสาธารณประโยชน์ต่างๆ แก่ชุมชน รูปแบบการจัดกิจกรรมในสวน คือ การจัดกิจกรรมทาง ศาสนาโดยการนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา ทำบุญตักบาตรถวายสังฆทานเป็นต้น เป็น การนำวัดมาสู่ชุมชนในรูปแบบของคนเมืองหลวงที่มีเวลาน้อย การนำหลักธรรมเหล่านี้ คือ เบญจศีล เบญจธรรม พรหมวิหารธรรม ขรรวาสธรรม ทิศ ๖ และอบายมุข ๖ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชีวิตของตนเอง และการ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมี ความสุข

^{๙๔} พระครูปลัดศิริวัฒน์ สลฺยวชิโร (วิชาผา), “ความพึงพอใจต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะ ของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พระมหาสุชญา โรจนฉาโณ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิชาติภูติ การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลก แล้วนำ เรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๙๕}

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้งเหมือนกับพระพุทธเจ้าทรง แสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อนก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูฬนिरुตติ มหานिरุตติ เนตติ เปฏโกปเทศ และวันฉนิตติ^{๙๖}

สรุป บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้วเราจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทที่มีความชัดเจนมากขึ้น

๕.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์

^{๙๕}พระมหาสุชญา โรจนฉาโณ, “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๙๖}พระมหาสนธิ์ สุนติกโร, “การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

พระณัฐพล ฐิติธมโม (ปราบพินาศ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านเนื้อหา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ด้านสื่อการสอน และด้านบุคลิกภาพการเปรียบเทียบ พบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิกการศึกษา วุฒิกศีกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๓๗}

พระวิรุต ญาณส่วโร (นรรัตน์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์กับภารกิจทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ตามตัวแปรอิสระ พบว่า ข้อมูลลักษณะส่วนตัวของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ระยะเวลาอุปสมบท ระยะเวลาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วุฒิกศีกษาสายสามัญ (ทางโลก) วุฒิกศีกษาทางพระพุทธศาสนา และประสบการณ์การอบรมที่แตกต่างกันมีบทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๓๘}

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมี

^{๑๓๗} พระณัฐพล ฐิติธมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๑๓๘} พระวิรุต ญาณส่วโร (นรรัตน์), “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการบริหารงานคณะสงฆ์ กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๒).

บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ตในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๙๙}

พระมหาสมบุญ ถาวโร (พันธ์สุข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๔” ผลการศึกษาพบว่า ๑. การบริหารจัดการของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ อยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ๒. การบริหารจัดการของวัดทั่วไป ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๔ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ๓. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีผลการปฏิบัติงานแตกต่างกันทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๑๐๐}

สรุป จากการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้ทำวิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ทักษะและทัศนคติของผู้นำ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะและทัศนคติใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มประชากรที่เป็นนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครราชสีมา แสดงให้เห็นว่าผู้นำคือ ผู้ที่มีศิลปะที่สามารถมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น นำบุคคลเหล่านั้นไปโดยได้รับความไว้วางใจและเชื่อใจอย่างเต็มที่อีกทั้งยังได้รับความเคารพนับถือ ความร่วมมือและความมั่นใจจากผู้ใต้บังคับบัญชาหรือนักการศึกษา นักบริหาร นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งขึ้นหรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้า ผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา และจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือ

^{๙๙} พระมหาชวลิต ขาดเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๐๐} พระมหาสมบุญ ถาวโร (พันธ์สุข), การเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๔, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

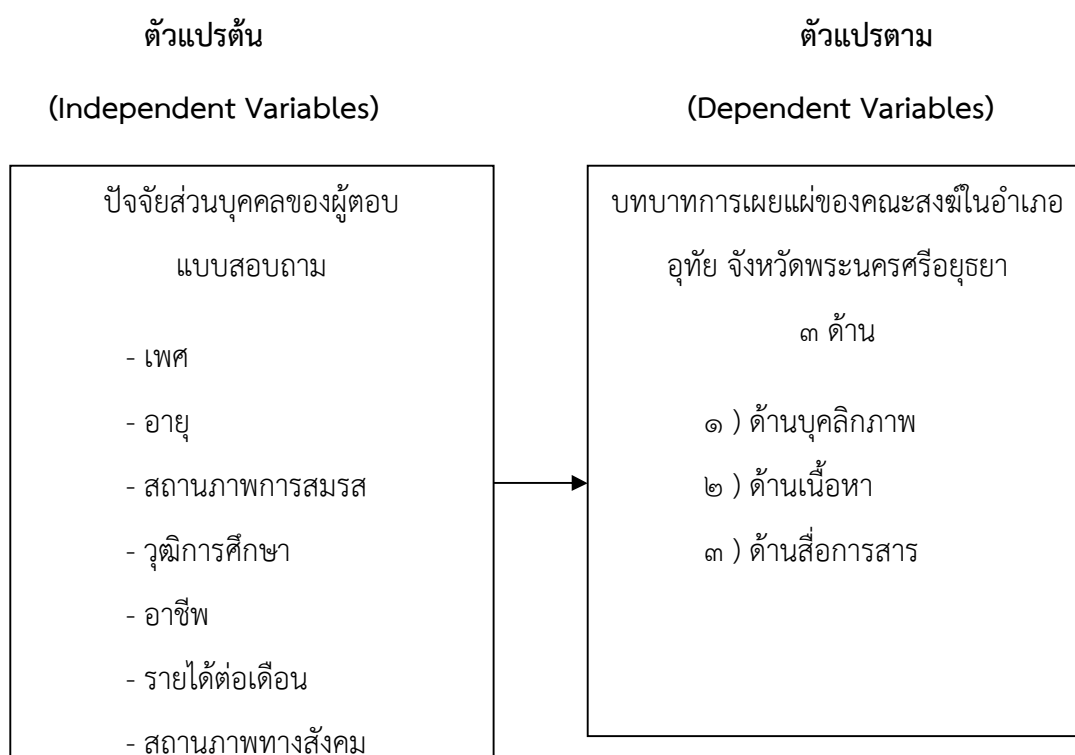
หมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มคนหลายๆ เป็นคนที่มีอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ เป็นผู้ที่มีอิทธิพลในทางที่ถูกต้องต่อการกระทำของผู้อื่นมากกว่าคนอื่น ๆ ในกลุ่มหรือองค์กรซึ่งเขาปฏิบัติงานอยู่ เป็นผู้ประสานงานกิจกรรมภายในกลุ่ม ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้นำคือ ผู้ที่มีศิลปะที่สามารถมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น นำบุคคลเหล่านั้นไปโดยได้รับความไว้วางใจและเชื่อใจอย่างเต็มที่อีกทั้งยังได้รับความเคารพนับถือความร่วมมือและความมั่นใจจากผู้ที่บังคับบัญชาอย่างจริงจังจึงเชื่อได้ว่าเป็นผู้นำที่มีความพร้อมในทุกๆด้าน

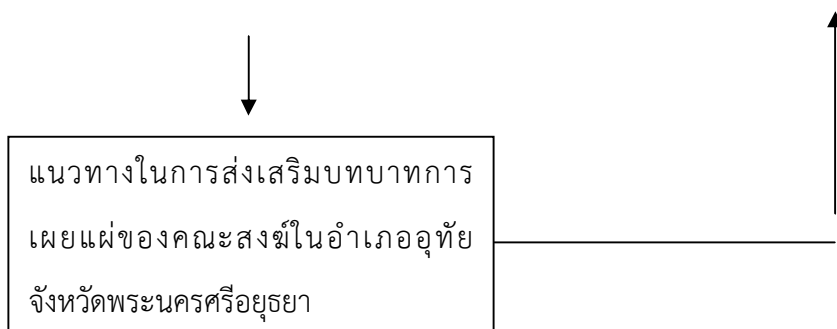
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง“บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพทางสังคม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านบุคลิกภาพ ๒) ด้านเนื้อหา ๓) ด้านสื่อการสอน

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัยที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร ได้แก่ ประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจำนวน ๔๒,๐๘๐^๑ คน

^๑สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, “ข้อมูลในอำเภออุทัย”, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางสำเร็จรูปขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๗ คน และทำการเทียบสัดส่วนตามตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตำบล	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ตำบลคานหาม	๖,๐๗๗	๕๐
ตำบลบ้านช้าง	๘๒๙	๒๕
ตำบลสามัคคี	๔,๐๑๗	๕๐
ตำบลบ้านหีบ	๔,๓๕๓	๒๐
ตำบลหนองไม้ซุง	๓,๒๘๙	๑๕
ตำบลอุทัย	๒,๗๐๒	๕๐
ตำบลเสนา	๒,๗๔๓	๑๕
ตำบลหนองน้ำส้ม	๓,๑๙๙	๔๕
ตำบลโพสาวหาญ	๕,๓๖๑	๕๐
ตำบลธนู	๖,๘๐๖	๕๐
ตำบลข้าวเม่า	๒,๖๙๔	๒๗
รวม	๔๒,๐๘๐	๓๙๗

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก.แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
๓. กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย
๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
๗. ปรับปรุงแก้ไข
๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตามกรอบของการศึกษาเรื่องบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบที่กำหนด โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน และ สถานภาพทางสังคม จำนวน ๗ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของประชาชนใน ๓ ด้านๆ ละ ๑๐ ข้อ ได้แก่ ๑) ด้านบุคลิกภาพ ๒) ด้านเนื้อหา ๓) ด้านสื่อการสอน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนน ดังนี้^๒

^๒ชูติระ ระเบียบ และคณะ, ระเบียบวิธีวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ
บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นปลายเปิด
(Open ended Question) ให้เลือกตอบแบบเสรี

๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบ
เครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธาน
และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมา
ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) ผศ.ชวีชัย ไชยสา ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา และ
มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) อาจารย์ ผศ.อนุภูมิ ไชวเกษม ตำแหน่งหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) อาจารย์ ผดุง วรรณทอง ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) อาจารย์ เดช ชูจันอัด ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์วันชัย สุขตาม ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถามตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และ วัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) ได้ค่ามากกว่า ๐.๐๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) แก่บุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ที่มีการปฏิบัติงานในลักษณะ คล้ายคลึงกัน จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๓ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๗๐

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริง ที่ใช้ในการวิจัย ต่อไป

ข. แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลโดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีสาระสำคัญของการสัมภาษณ์ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๒. บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก.เชิงปริมาณ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงนายเรวัต ประสงค์ นายอำเภออุทัย เพื่อขอ

^๓ ลิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากประชาชนทั่วไปในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูล โดยนำแบบสอบถามจำนวน ๓๙๗ ฉบับ โดยแจกกับประชาชนทั่วไป ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน ๓๙๗ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

ข.เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความงานวิจัยและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน ๓ ด้าน คือ

- ๑) ด้านบุคลิกภาพ
- ๒) ด้านเนื้อหา
- ๓) ด้านสื่อการสอน

๒) การขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) ทั้งหมด ๕ ท่าน ได้แก่

๑. นาย อธิพงษ์ บำรุงเขต	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอุทัย
๒. นาย เสมอ สุริยากุล	ข้าราชการประจำ
๓. นาย อธิวุฒิ นาคะพล	ผู้ใหญ่บ้านสะแก
๔. นาย ตรีวุธ ธนูบรรพ์	ผู้ใหญ่บ้านข้าวเม่า
๕. นาย ประคอง คนตรง	ประชาชนบ้านสะแก

เพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ที่แต่ละท่าน

๓) การสัมภาษณ์ประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๕ ท่าน ช่วงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงวันที่ ๑๘ เดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๑๕ วัน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) เกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ย ดังนี้

เกณฑ์ที่ใช้แปลผลข้อคำถามที่ได้จากการประเมินผลมีดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย

การแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙	หมายถึง มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙	หมายถึง ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙	หมายถึง น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙	หมายถึง น้อยที่สุด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ให้ในแบบสอบถามปลายเปิด จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๕.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามลำดับความสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บข้อมูลจากประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๙๗ คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- ๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล
- ๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๔.๕ สรุปบทสัมภาษณ์บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพทางสังคม/บุคลิกภาพ โดยรวมแบบใด

รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(N = ๓๙๗)

สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๒๐๕	๕๑.๖
หญิง	๑๙๒	๔๘.๔
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐
๒. อายุ		
๒๐-๓๐	๗๖	๑๙.๑
๓๑-๔๐	๑๐๙	๒๗.๕
๔๑-๕๐	๑๑๐	๒๗.๗
๕๑-๖๐	๖๑	๑๕.๔
๖๑ ขึ้นไป	๔๑	๑๐.๓
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐
๓. สถานภาพการสมรส		
โสด	๑๕๐	๓๗.๘
แต่งงานแล้วยังอยู่ด้วยกัน	๑๗๕	๔๔.๑
แต่งงานแล้วแยกกันอยู่	๒๔	๖.๐
หม้าย	๓๓	๘.๓
หย่า	๑๕	๓.๘
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐
๔. วุฒิการศึกษา		
ประถมศึกษา	๘๒	๒๐.๗
มัธยมศึกษา	๑๑๔	๒๘.๗
อาชีวศึกษา	๙๐	๒๒.๗

ปริญญาตรี	๘๒	๒๐.๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๒๓	๕.๘
อื่น ๆ (ระบุ)	๖	๑.๕
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

(N = ๓๙๗)

๕. อาชีพ		
เกษตรกร	๕๘	๑๔.๖
พ่อบ้าน/แม่บ้าน	๔๖	๑๑.๖
ข้าราชการ	๗๕	๑๘.๙
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๕	๖.๓
รับจ้าง	๑๒๓	๓๑.๐
ค้าขาย	๓๖	๙.๑
นักเรียน/นักศึกษา	๙	๒.๓
อื่น ๆ (ระบุ)	๒๕	๖.๓
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐
๖. รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕๓	๑๓.๔
๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท	๑๖๘	๔๒.๓
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๒๓	๓๑.๐
๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท	๓๑	๗.๘
๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท	๑๒	๓.๐
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๑๐	๒.๕
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐
๗. สถานภาพทางสังคม		
เป็นผู้นำกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ	๓๔	๘.๖
เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ	๗๐	๑๗.๖
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย	๒๙๓	๗๓.๘
รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่อง บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกได้ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๖ รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๔

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ ผู้ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕ รองลงมาก็คือ ผู้ที่มีอายุอยู่ระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗ และน้อยที่สุดคือ ผู้ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๓

สถานภาพการสมรส พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพแต่งงานแล้วยังอยู่ด้วยกัน จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๑ รองลงมาก็คือ ผู้ที่มีสถานภาพโสด จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ และน้อยที่สุดคือ ผู้ที่มีสถานภาพแต่งงานแล้วแยกกันอยู่ จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓

วุฒิการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ ผู้ที่มีวุฒิมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ รองลงมาก็คือ ผู้ที่มีวุฒิมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๗ และน้อยที่สุดคือ ผู้ที่มีวุฒิมัธยมศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘

อาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ ผู้ที่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐ รองลงมาก็คือ ผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๙ และน้อยที่สุดคือ ผู้ที่มีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓

รายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ ผู้ที่มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๓ รองลงมาก็คือ ผู้ที่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐ และน้อยที่สุดคือ ผู้ที่มีรายได้มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๕

สถานภาพทางสังคม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย จำนวน ๒๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ รองลงมาก็คือ เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่างๆ จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖ และน้อยที่สุดเป็นผู้นำกลุ่ม/สมาคมต่างๆ จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๖

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม และจำแนกตามรายด้าน ได้แก่ (๑) ด้านบุคลิกภาพ (๒) ด้านเนื้อหา และ (๓) ด้านสื่อการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒-๔.๕

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านบุคลิกภาพ	๓.๖๑	๐.๗๒๖	มาก
๒. ด้านเนื้อหา	๓.๔๗	๐.๗๙๙	ปานกลาง
๓. ด้านสื่อการสอน	๓.๕๗	๐.๗๕๒	มาก
ภาพรวม	๓.๕๕	๐.๖๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชนในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพและด้านสื่อการสอนอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านเนื้อหาอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ		ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.	ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี น่าเลื่อมใสเคารพ ศรัทธา	๓.๖๗	๐.๙๔๖	มาก
๒.	ประพฤติตนสมควรแก่ฐานะ สมณะสารูป	๓.๕๙	๐.๙๕๑	มาก
๓.	แนะนำในเรื่องที่ดี ไม่แนะนำในเรื่องที่ไม่ดี	๓.๕๙	๐.๙๐๕	มาก
๔.	รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ และรู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร	๓.๕๖	๐.๘๗๓	มาก
๕.	แนะนำในเรื่องที่ดี และเป็นประโยชน์	๓.๗๒	๐.๙๐๒	มาก
๖.	สามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย	๓.๔๖	๐.๙๓๐	ปานกลาง
๗.	มีศิลปะในการพูดในที่ชุมชนเป็นอย่างดี	๓.๔๖	๐.๙๖๕	ปานกลาง
๘.	สามารถรับฟังคำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ได้	๓.๕๖	๐.๙๖๑	มาก
๙.	ตรงต่อเวลา	๓.๖๙	๐.๙๔๕	มาก
๑๐.	ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ	๓.๗๑	๐.๙๖๗	มาก
ภาพรวม		๓.๖๑	๐.๗๒๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมาก ส่วนที่เหลือ คือ สามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายและมีศิลปะในการพูดในที่ชุมชนเป็นอย่างดี อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา		ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.	เนื้อหาในการเทศน์กระชับ ได้ใจความ	๓.๕๐	๐.๙๕๒	มาก
๒.	เนื้อหาที่เทศน์ทันสมัย เข้ากับโลกปัจจุบันได้	๓.๔๕	๐.๙๘๕	ปานกลาง
๓.	ภาษาที่ใช้ในการเทศน์เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย	๓.๔๘	๐.๙๗๓	ปานกลาง
๔.	มีวิธีการเทศน์ที่น่าฟัง	๓.๔๖	๐.๙๗๘	ปานกลาง
๕.	มีการยกอุทาหรณ์หรือตัวอย่างที่นำมาใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	๓.๕๑	๐.๙๗๙	มาก
๖.	เป็นลักษณะการสนทนาธรรมที่มีการถาม ตอบไปด้วย	๓.๔๐	๑.๐๐๒	ปานกลาง
๗.	แสดงธรรมะในเรื่องใกล้ตัวผู้ฟังและ เหมาะสมกับยุคสมัย	๓.๔๘	๐.๙๖๕	ปานกลาง
๘.	มีการอ้างที่มาของเนื้อหาที่เทศน์	๓.๔๖	๐.๙๘๘	ปานกลาง

๙.	มีการลำดับขั้นตอนในการเทศน์ ไม่สับสน ยืดยาว	๓.๔๓	๐.๙๘๑	ปานกลาง
๑๐.	มีการสรุปข้อคิดที่ได้จากการฟังเทศน์ทุกครั้ง	๓.๕๓	๐.๙๔๔	มาก
ภาพรวม		๓.๔๗	๐.๗๙๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อพบว่า ประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านเนื้อหา อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ เนื้อหาที่เทศน์ทันสมัยเข้ากับโลกปัจจุบันได้ ภาษาที่ใช้ในการเทศน์เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย มีวิธีการเทศน์ที่น่าฟัง เป็นลักษณะการสนทนาธรรมที่มีการถามตอบไปด้วย แสดงธรรมะในเรื่องใกล้ตัวผู้ฟัง และเหมาะสมกับยุคสมัย มีการอ้างที่มาของเนื้อหาที่เทศน์ มีการลำดับขั้นตอนในการเทศน์ไม่สับสน ยืดยาว ส่วนข้อที่เหลืออื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน		ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.	วิธีการเผยแผ่ควรมีหลาย ๆ แบบตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง สถานที่ และโอกาส	๓.๔๙	๐.๙๘๖	ปานกลาง
๒.	มีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม คำสั้น คำกลอน ประกอบเนื้อหาธรรมะ	๓.๔๐	๑.๐๑๔	ปานกลาง
๓.	มีการเปรียบเทียบอุปมา อุปมัยให้เข้ากับเนื้อหาธรรมะ	๓.๔๗	๑.๐๒๑	ปานกลาง
๔.	ใช้สื่อประกอบการเผยแผ่ธรรมะที่ทำให้เนื้อหา น่าสนใจ เข้าใจง่าย	๓.๔๕	๐.๙๖๕	ปานกลาง
๕.	มีการใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่	๓.๔๑	๑.๐๐๗	ปานกลาง

๖.	เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ ปัจจัย	๓.๔๙	๐.๙๗๑	ปานกลาง
๗.	มีการเล่านิทานแล้วยกอุทาหรณ์ประกอบ เนื้อหาธรรมะ	๓.๔๔	๐.๙๙๘	ปานกลาง
๘.	สอนสิ่งที่มีประโยชน์สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	๓.๖๘	๐.๙๗๒	มาก
๙.	สอนโดยการพูดถึงกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำ ชั่วได้ชั่ว	๓.๗๗	๐.๙๗๐	มาก
๑๐.	สอนโดยการให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำ จิตใจให้ผ่องใส บริสุทธิ์	๔.๑๓	๐.๙๐๔	มาก
ภาพรวม		๓.๕๕	๐.๖๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสื่อการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ วิธีการเผยแพร่ควรมีหลาย ๆ แบบตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังสถานที่ และโอกาส มีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคมคำสอนคำกลอน ประกอบเนื้อหาธรรมะ มีการเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย ให้เข้ากับเนื้อหาธรรมะ มีการใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแพร่ เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ ปัจจัย มีการเล่านิทานแล้วยกอุทาหรณ์ประกอบเนื้อหาธรรมะ ส่วนข้อที่เหลืออื่น ๆ อยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ สถานภาพ โดยการแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one – way analysis of variance) ตามสมมติฐานที่ ๑ – ๗ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มี เพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **จำแนกตามเพศ**

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เพศ				t	Sig.
	ชาย ๒๐๕		หญิง ๑๙๒			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านบุคลิกภาพ	๓.๖๖	๐.๖๕๙	๓.๕๖	๐.๗๙๐	๑.๓๒๓	๐.๑๘๗
๒. ด้านเนื้อหา	๓.๕๐	๐.๗๓๑	๓.๔๔	๐.๘๖๗	๐.๗๔๗	๐.๔๕๖
๓. ด้านสื่อการสอน	๓.๖๑	๐.๖๖๕	๓.๕๓	๐.๘๓๔	๑.๑๓๔	๐.๒๕๗
ภาพรวม	๓.๕๙	๐.๕๙๔	๓.๕๑	๐.๗๕๕	๑.๑๘๐	๐.๒๓๙

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอนไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม อายุ

(N = ๓๙๗)

อายุ												
บทบาทการเผยแพร่ของ คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๐-๓๐ ปี		๓๑-๔๐ ปี		๔๑-๕๐ ปี		๕๑-๖๐ ปี		๖๑ ปีขึ้นไป		f	Sig.
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านบุคลิกภาพ	๓.๗๔	๐.๔๗๔	๓.๕๔	๐.๗๔๓	๓.๕๐	๐.๗๓๔	๓.๖๔	๐.๘๐๒	๓.๘๑	๐.๘๖๔	๒.๓๘๙*	๐.๐๕๐
๒. ด้านเนื้อหา	๓.๕๓	๐.๖๒๙	๓.๔๐	๐.๖๗๐	๓.๓๒	๐.๘๗๖	๓.๕๗	๐.๘๗๑	๓.๘๐	๐.๙๖๓	๓.๓๖๓*	๐.๐๑๐
๓. ด้านสื่อการสอน	๓.๕๙	๐.๖๗๑	๓.๔๗	๐.๖๕๕	๓.๕๖	๐.๗๖๒	๓.๕๖	๐.๙๒๐	๓.๘๖	๐.๗๙๑	๒.๐๘๖	๐.๐๘๒
ภาพรวม	๓.๖๒	๐.๕๒๕	๓.๔๗	.๖๐๙	๓.๔๖	.๖๗๙	๓.๕๙	๐.๘๐๓	๓.๘๓	๐.๘๑๕	๒.๙๐๓*	๐.๐๒๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพและด้านเนื้อหา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านสื่อการสอนไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยภาพรวมและด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๘ - ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๘ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม

(N = ๓๙๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ				
		๔๑ - ๕๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๒๐ - ๓๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๔๖	๓.๔๗	๓.๕๙	๓.๖๒	๓.๘๓
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๔๖	-	๐.๐๑๒	๐.๑๓๒	๐.๑๖๒	๐.๓๖๘*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๔๗		-	๐.๑๒๐	๐.๑๕๐	๐.๓๕๖*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๕๙			-	๐.๐๓๐	๐.๒๓๗
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๖๒				-	๐.๒๐๖
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๓					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี

ตารางที่ ๔.๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านบุคลิกภาพ

(N = ๓๙๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ				
		๔๑ - ๕๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๒๐ - ๓๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๕๐	๓.๕๔	๓.๖๔	๓.๗๔	๓.๘๑
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๕๐	-	๐.๐๔๓	๐.๑๔๑	๐.๒๔๓*	๐.๓๑๗*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๕๔		-	๐.๐๙๙	๐.๒๐๐	๐.๒๗๔*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๖๔			-	๐.๑๐๑	๐.๑๗๕
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๗๔				-	๐.๐๗๔
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๑					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี

กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี

ตารางที่ ๔.๑๐ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหา

(N = ๓๙๗)

อายุ	\bar{X}	อายุ				
		๔๑ - ๕๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๒๐ - ๓๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๓๒	๓.๔๐	๓.๕๓	๓.๕๗	๓.๘๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๓๒	-	๐.๘๔๕	๐.๒๐๖	๐.๒๔๘*	๐.๔๘๖*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๔๐		-	๐.๑๒๑	๐.๑๖๔	๐.๔๐๑*
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๕๓			-	๐.๐๔๒	๐.๒๘๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๕๗				-	๐.๒๓๘
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๘๐					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี

กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มี สถานภาพการสมรส ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำแนกตาม สถานภาพการสมรส

(N = ๓๙๗)

สถานภาพสมรส												
บทบาทการเผยแพร่ของ คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	โสด		แต่งงานแล้วยังอยู่ ด้วยกัน		แต่งงานแล้ว แยกกันอยู่		หม้าย		หย่า		F	Sig.
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านบุคลิกภาพ	๓.๖๗	๐.๖๕๙	๓.๕๖	๐.๗๗๖	๓.๕๖	๐.๙๓๘	๓.๗๑	๐.๖๓๙	๓.๕๑	๐.๕๕๖	๐.๗๕๙	๐.๕๕๓
๒. ด้านเนื้อหา	๓.๕๒	๐.๗๐๒	๓.๔๐	๐.๘๔๓	๓.๕๐	๑.๑๔๖	๓.๖๗	๐.๗๕๖	๓.๒๓	๐.๕๑๙	๑.๓๖๖	๐.๒๔๕
๓. ด้านสื่อการสอน	๓.๖๐	๐.๗๓๔	๓.๕๓	๐.๗๔๕	๓.๖๖	๐.๙๘๔	๓.๗๐	๐.๗๗๘	๓.๒๙	๐.๔๕๑	๑.๐๒๐	๐.๓๙๗
ภาพรวม	๓.๖๐	๐.๖๕๒	๓.๕๐	๐.๖๘๒	๓.๕๘	๐.๙๑๑	๓.๖๙	๐.๖๕๙	๓.๓๔	๐.๓๖๔	๑.๑๙๙	๐.๓๑๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี สถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มี สถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มี วุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม วุฒิการศึกษา

(N = ๓๙๗)

บทบาทด้านการเผยแพร่ ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	วุฒิการศึกษา												F	Sig.
	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา		อาชีวศึกษา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		อื่นๆ			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านบุคลิกภาพ	๓.๘๕	๐.๘๘๐	๓.๖๑	๐.๖๔๒	๓.๕๕	๐.๖๕๕	๓.๔๕	๐.๖๙๔	๓.๔๗	๐.๗๕๐	๓.๘๘	๐.๕๙๑	๓.๑๙๙*	๐.๐๐๘
๒. ด้านเนื้อหา	๓.๗๖	.๘๗๕	๓.๕๓	๐.๖๘๔	๓.๓๐	๐.๘๐๑	๓.๒๙	๐.๘๑๗	๓.๓๔	๐.๗๕๑	๓.๘๐	๐.๓๒๒	๔.๔๘๓*	๐.๐๐๑
๓. ด้านสื่อการสอน	๓.๘๐	.๘๑๒	๓.๖๒	๐.๖๕๖	๓.๕๐	๐.๖๗๓	๓.๓๕	๐.๘๑๗	๓.๔๗	๐.๘๕๔	๓.๙๒	๐.๕๐๐	๓.๗๒๕*	๐.๐๐๓
ภาพรวม	๓.๘๑	๐.๗๙๐	๓.๕๙	๐.๕๘๗	๓.๔๕	๐.๕๙๗	๓.๓๖	๐.๖๙๕	๓.๔๒	๐.๖๗๘	๓.๘๗	๐.๓๑๒	๔.๗๐๒*	๐.๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในทุกด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านภาพรวม และด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอนจำแนกตามวุฒิการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๓ - ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๓ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ โดยภาพรวม

(N = ๓๙๗)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา					
		ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	อาชีวศึกษา	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	อื่น ๆ
		๓.๓๖	๓.๔๒	๓.๔๕	๓.๕๙	๓.๘๑	๓.๘๗
ปริญญาตรี	๓.๓๖	-	๐.๐๖๑	๐.๐๘๙	๐.๒๒๖*	๐.๔๔๕*	๐.๕๐๔
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๒		-	๐.๐๒๘	๐.๑๖๖	๐.๓๘๓*	๐.๔๔๔
อาชีวศึกษา	๓.๔๕			-	๐.๑๓๗	๐.๓๕๕*	๐.๔๑๕
มัธยมศึกษา	๓.๕๙				-	๐.๒๑๘*	๐.๒๗๘
ประถมศึกษา	๓.๘๑					-	๐.๐๖๐
อื่น ๆ	๓.๘๗						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี วุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่ม

ตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษา

ตารางที่ ๔.๑๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านบุคลิกภาพ

(N = ๓๙๗)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา					
		ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	อาชีวศึกษา	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	อื่น ๆ
		๓.๔๕	๓.๔๖	๓.๕๕	๓.๖๑	๓.๘๕	๓.๘๘
ปริญญาตรี	๓.๔๕	-	๐.๐๑๔	๐.๑๐๒	๐.๑๕๙	๐.๔๐๔*	๐.๔๓๒
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๖		-	๐.๐๘๘	๐.๑๔๕	๐.๓๙๐*	๐.๔๑๘
อาชีวศึกษา	๓.๕๕			-	๐.๐๕๗	๐.๓๐๒*	๐.๓๓๐
มัธยมศึกษา	๓.๖๑				-	๐.๒๔๕*	๐.๒๗๓
ประถมศึกษา	๓.๕๔					-	๐.๐๒๙
อื่น ๆ	๓.๘๘						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความ

คิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี อาชีวศึกษา และมัธยมศึกษา

ตารางที่ ๔.๑๕ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเนื้อหา

(N = ๓๙๗)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา					
		ปริญญาตรี	อาชีวศึกษา	สูงกว่าปริญญาตรี	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	อื่น ๆ
		๓.๒๘	๓.๓๐	๓.๓๓	๓.๕๓	๓.๗๖	๓.๘๐
ปริญญาตรี	๓.๒๘	-	๐.๐๑๙*	๐.๐๕๔	๐.๒๔๘*	๐.๔๗๖*	๐.๕๑๕
อาชีวศึกษา	๓.๓๐		-	๐.๐๓๕	๐.๒๒๙*	๐.๔๕๗*	๐.๔๙๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๓๓			-	๐.๑๙๔	๐.๔๒๒*	๐.๔๖๑
มัธยมศึกษา	๓.๕๓				-	๐.๒๒๘*	๐.๒๖๗
ประถมศึกษา	๓.๗๖					-	๐.๐๒๙
อื่น ๆ	๓.๘๐						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และอาชีวศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และอาชีวศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีวศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี และมัธยมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีวศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี และมัธยมศึกษา

ตารางที่ ๔.๑๖ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านสื่อการสอน

(N = ๓๙๗)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา					
		ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี	อาชีวศึกษา	มัธยมศึกษา	ประถมศึกษา	อื่น ๆ
		๓.๓๕	๓.๔๗	๓.๕๐	๓.๖๒	๓.๘๐	๓.๙๑
ปริญญาตรี	๓.๓๕	-	๐.๑๑๔	๐.๑๔๕	๐.๒๗๒*	๐.๔๕๒*	๐.๕๖๕
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๗		-	๐.๐๓๑	๐.๑๕๘*	๐.๓๓๘*	๐.๔๕๑
อาชีวศึกษา	๓.๕๐			-	๐.๑๒๖	๐.๓๐๗*	๐.๔๒๐
มัธยมศึกษา	๓.๖๒				-	๐.๑๘๑	๐.๒๙๔
ประถมศึกษา	๓.๘๐					-	๐.๑๑๓
อื่น ๆ	๓.๙๑						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่ม

ตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี และอาชีวศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี และอาชีวศึกษา

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มี อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอาชีพ

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแพร่ ของคณะสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	อาชีพ																F	Sig.
	เกษตรกร		พ่อบ้าน/ แม่บ้าน		ข้าราชการ		พนักงาน รัฐวิสาหกิจ		รับจ้าง		ค้าขาย		นักเรียน/ นักศึกษา		อื่น ๆ			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑.ด้านบุคลิกภาพ	๓.๗๕	๐.๘๒๙	๓.๖๕	๐.๗๕๑	๓.๕๓	๐.๖๘๕	๓.๗๒	๐.๕๘๓	๓.๕๘	๐.๖๘๑	๓.๕๘	๐.๘๕๗	๓.๔๗	๐.๔๐๐	๓.๕๘	๐.๘๐๓	๐.๖๑๐	๐.๗๔๗
๒.ด้านเนื้อหา	๓.๖๓	๐.๙๐๗	๓.๕๔	๐.๖๘๑	๓.๓๓	๐.๙๑๙	๓.๖๒	๐.๖๓๘	๓.๔๘	๐.๗๓๒	๓.๓๐	๐.๘๗๕	๓.๒๒	๐.๖๘๗	๓.๕๒	๐.๖๙๑	๑.๒๓๕	๐.๒๘๒
๓.ด้านสื่อการสอน	๓.๖๑	๐.๘๘๗	๓.๕๕	๐.๖๗๙	๓.๕๑	๐.๗๙๖	๓.๖๘	๐.๖๖๑	๓.๖๒	๐.๖๕๗	๓.๔๔	๐.๘๖๖	๓.๔๓	๐.๕๕๔	๓.๖๐	๐.๘๕๕	๐.๔๔๔	๐.๘๗๔
ภาพรวม	๓.๖๖	๐.๘๒๖	๓.๕๘	๐.๕๖๗	๓.๔๖	๐.๗๐๐	๓.๖๗	๐.๔๙๖	๓.๕๖	๐.๖๑๕	๓.๔๔	๐.๗๘๔	๓.๓๗	๐.๕๑๖	๓.๕๗	๐.๗๕๑	๐.๗๙๘	๐.๕๘๙

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มี อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะ สงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน

(N = ๓๓๗)

บทบาทการเผยแพร่ของ คณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	รายได้ต่อเดือน												F	Sig.
	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท		๕,๐๐๐- ๑๐,๐๐๐ บาท		๑๐,๐๐๐- ๒๐,๐๐๐ บาท		๒๐,๐๐๐- ๔๐,๐๐๐ บาท		๔๐,๐๐๐- ๕๐,๐๐๐ บาท		มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑.ด้านบุคลิกภาพ	๓.๘๒	๐.๗๓๔	๓.๕๙	๐.๗๒๗	๓.๕๓	๐.๗๑๑	๓.๔๓	๐.๖๘๗	๓.๙๘	๐.๕๙๔	๓.๙๒	๐.๘๐๓	๒.๖๗๒*	๐.๐๒๒
๒.ด้านเนื้อหา	๓.๗๗	๐.๘๕๔	๓.๔๒	๐.๗๗๖	๓.๓๔	๐.๘๑๔	๓.๔๑	๐.๖๕๔	๓.๙๓	๐.๖๐๘	๔.๐๑	๐.๖๒๖	๔.๒๔๐*	๐.๐๐๑
๓.ด้านสื่อการสอน	๓.๘๙	๐.๘๐๗	๓.๕๔	๐.๖๙๙	๓.๔๔	๐.๗๕๔	๓.๔๐	๐.๗๓๘	๔.๐๐	๐.๖๒๔	๓.๙๗	๐.๘๐๗	๔.๕๖๓*	๐.๐๐๐
ภาพรวม	๓.๘๓	๐.๗๓๒	๓.๕๒	๐.๖๓๓	๓.๔๔	๐.๖๘๘	๓.๔๑	๐.๖๐๐	๓.๙๗	๐.๕๖๗	๓.๙๗	๐.๖๗๙	๔.๗๒๓*	๐.๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในทุกด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหาและด้านสื่อการสอนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านภาพรวม และด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอนจำแนกตามรายได้ต่อเดือน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๙ - ๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๑๙ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม

(N = ๓๙๗)

รายได้ต่อเดือน	\bar{X}	รายได้ต่อเดือน					
		๒๐,๐๐๐- ๔๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐- ๒๐,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐- ๑๐,๐๐๐ บาท	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๔๐,๐๐๐- ๕๐,๐๐๐ บาท
		๓.๔๑	๓.๔๓	๓.๕๑	๓.๘๓	๓.๙๗	๓.๙๗
๒๐,๐๐๐ - ๔๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๑	-	๐.๐๒๔	๐.๑๐๕	๐.๔๑๗*	๐.๕๕๕*	๐.๕๕๘
๑๐,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๓		-	๐.๐๘๑	๐.๓๙๓*	๐.๕๓๐*	๐.๕๓๓*
๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๕๑			-	๐.๓๑๒*	๐.๔๕๐*	๐.๔๕๒*
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๘๓				-	๐.๑๓๘	๐.๑๔๑
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๗					-	๐.๐๐๓
๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๗						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน ด้านบุคลิกภาพ

(N = ๓๙๗)

รายได้ต่อเดือน	\bar{X}	รายได้ต่อเดือน					
		๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕๐,๐๐๐ บาท	๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท
		๓.๔๓	๓.๕๓	๓.๕๙	๓.๘๒	๓.๙๒	๓.๙๘
๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๓	-	๐.๐๙๘	๐.๑๖๕	๐.๓๙๒*	๐.๔๙๑	๐.๕๕๕*
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๕๓		-	๐.๐๖๘	๐.๒๙๕*	๐.๓๙๓	๐.๔๕๗*
๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๕๙			-	๐.๒๒๖*	๐.๓๒๖	๐.๓๘๙
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๘๒				-	๐.๐๙๙	๐.๑๖๓
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๒					-	๐.๐๖๓
๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๘						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่าง

จากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

ตารางที่ ๔.๒๑ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ด้านเนื้อหา

(N = ๓๙๗)

รายได้ต่อเดือน	\bar{X}	รายได้ต่อเดือน					
		๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท
		๓.๓๔	๓.๔๑	๓.๔๒	๓.๗๗	๔.๐๑	๓.๙๘
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๓๔	-	๐.๐๖๘	๐.๐๘๐	๐.๔๓๕*	๐.๖๗๒*	๐.๕๘๗*
๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท	๓.๓๑		-	๐.๐๑๑	๐.๓๖๗*	๐.๖๐๔*	๐.๕๑๘*
๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๒			-	๐.๓๕๖*	๐.๕๙๒*	๐.๕๐๗*
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๗๗				-	๐.๒๓๖	๐.๑๕๑
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๔.๐๑					-	๐.๐๘๕

๔๐,๐๐๐- ๕๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๘						-
-----------------------	------	--	--	--	--	--	---

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท

ตารางที่ ๔.๒๒ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ด้านสื่อการสอน

(N = ๓๙๗)

รายได้ต่อ		รายได้ต่อเดือน
-----------	--	----------------

เดือน	\bar{X}	๒๐,๐๐๐- ๔๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐- ๒๐,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐- ๑๐,๐๐๐ บาท	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๔๐,๐๐๐- ๕๐,๐๐๐ บาท
		๓.๔๐	๓.๔๔	๓.๕๔	๓.๘๙	๓.๙๗	๔.๐๐
๒๐,๐๐๐- ๔๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๐	-	๐.๐๔๔	๐.๑๓๙	๐.๔๙๒*	๐.๕๗๐*	๐.๖๐๐*
๑๐,๐๐๐- ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๔		-	๐.๐๙๕	๐.๔๔๙*	๐.๕๒๖*	๐.๕๕๖*
๕,๐๐๐- ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๕๔			-	๐.๓๑๒*	๐.๔๓๑	๐.๔๖๑*
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๘๙				-	๐.๐๗๘	๐.๑๐๘
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๗					-	๐.๐๓๐
๔๐,๐๐๐- ๕๐,๐๐๐ บาท	๔.๐๐						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยามากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ บาท มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท

สมมติฐานที่ ๗ ประชาชนที่มี สถานภาพทางสังคม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพทางสังคม

(N = ๓๙๗)

บทบาทการเผยแพร่ ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	สถานภาพทางสังคม						F	Sig.
	เป็นผู้นำกลุ่ม/ สมาคมต่าง ๆ		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ สมาคมต่าง ๆ		ไม่ได้เป็นสมาชิก กลุ่ม/สมาคมใด เลย			
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
๑. ด้านบุคลิกภาพ	๓.๕๒	๐.๙๒๒	๓.๔๕	๐.๗๒๙	๓.๖๖	๐.๖๙๕	๒.๗๑๗	๐.๐๖๗
๒. ด้านเนื้อหา	๓.๔๐	๐.๘๗๙	๓.๑๙	๐.๘๙๑	๓.๕๕	๐.๗๕๒	๖.๐๐๔*	๐.๐๐๓
๓. ด้านสื่อการสอน	๓.๖๖	๐.๗๒๕	๓.๔๑	๐.๗๑๔	๓.๖๐	๐.๗๖๑	๑.๙๕๙	๐.๑๔๒
ภาพรวม	๓.๕๓	๐.๗๒๘	๓.๓๕	๐.๖๗๐	๓.๖๐	๐.๖๖๕	๓.๙๘๕*	๐.๐๑๙

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านเนื้อหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านบุคลิกภาพ และด้านสื่อการสอนไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้านภาพรวม และด้านเนื้อหา จำแนกตามสถานภาพทางสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๔ - ๔.๒๕

ตารางที่ ๔.๒๔ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตามสถานภาพทางสังคม โดยภาพรวม

(N = ๓๙๗)

สถานภาพทางสังคม	\bar{X}	สถานภาพทางสังคม		
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ	เป็นผู้นำกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ	ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย
		๓.๓๕	๓.๕๓	๓.๖๐
เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ	๓.๓๕	-	๐.๑๗๘	๐.๒๕๒*
เป็นผู้นำกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ	๓.๕๓		-	๐.๐๗๔
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย	๓.๖๐			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมโดยไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมโดยไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ

ตารางที่ ๔.๒๕ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) จำแนกตาม
สถานภาพทางสังคม ด้านเนื้อหา

(N = ๓๓๗)

สถานภาพ ทางสังคม	\bar{X}	สถานภาพทางสังคม		
		เป็นสมาชิกกลุ่ม/ สมาคมต่าง ๆ	เป็นผู้นำกลุ่ม/ สมาคมต่าง ๆ	ไม่ได้เป็นสมาชิก กลุ่ม/สมาคมใดเลย
		๓.๑๙	๓.๔๐	๓.๕๕
เป็นสมาชิกกลุ่ม/ สมาคมต่าง ๆ	๓.๑๙	-	๐.๒๑๐	๐.๓๕๙*
เป็นผู้นำกลุ่ม/ สมาคมต่าง ๆ	๓.๔๐		-	๐.๑๔๙
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/ สมาคมใดเลย	๓.๕๕			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมโดยไม่ได้เป็นสมาชิก
กลุ่ม/สมาคมใดเลย มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมโดยไม่ได้เป็น
สมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมต่าง ๆ

ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตาม
สมมติฐานที่ ๑ - ๗ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๒๖ สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑ - ๗

สมมติฐานที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	สถิติทดสอบ	ค่าระดับนัยสำคัญ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	เพศ	บทบาทการเผยแพร่	T - test	๐.๐๕		✓
๒	อายุ	บทบาทการเผยแพร่	F - test	๐.๐๕	✓	
๓	สถานภาพการสมรส	บทบาทการเผยแพร่	F - test	๐.๐๕		✓
๔	วุฒิการศึกษา	บทบาทการเผยแพร่	F - test	๐.๐๕	✓	
๕	อาชีพ	บทบาทการเผยแพร่	F - test	๐.๐๕		✓
๖	รายได้ต่อเดือน	บทบาทการเผยแพร่	F - test	๐.๐๕	✓	
๗	สถานภาพทางสังคม	บทบาทการเผยแพร่	F - test	๐.๐๕	✓	

จากตารางที่ ๔.๒๖ สรุปได้ว่า ประชาชนที่มี เพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มี อายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ และด้านเนื้อหา แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน ส่วนด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มี สถานภาพการสมรสแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มี วุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มี อาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มี รายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มี สถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านบุคลิกภาพ และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนด้านเนื้อหา แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open - Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ตามด้านการบริหารจัดการ ดังนี้

(๑) ด้านบุคลิกภาพ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๗

ตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ

ลำดับ	ปัญหา อุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
๑.	บางครั้งแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับสมณะสาธูป	๗๕ คน	๑๘.๘๙
๒.	ใช้คำพูดไม่ค่อยสุภาพ และตรงจนเกินไป	๖๔ คน	๑๖.๑๒
๓.	ไม่มีการรับฟังคำแนะนำ หรือคำวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่น	๓๗ คน	๙.๓๑

๔.	ความล่าช้า หรือมาไม่ตรงตามกำหนดเวลา	๔๓ คน	๑๐.๘๓
๕.	เห็นแก่ลาภสักการะมากจนเกินไป	๕๒ คน	๑๓.๐๙

จากตารางที่ ๔.๒๗ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ คือ บางครั้งแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับสมณะสาธิต จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๙ รองลงมา คือ ใช้คำพูดไม่ค่อยสุภาพ และตรงจนเกินไป จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒ เห็นแก่ลาภสักการะมากจนเกินไป จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๙ และความล่าช้า หรือมาไม่ตรงตามกำหนดเวลา จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘๓ น้อยที่สุดคือ ไม่มีการรับฟังคำแนะนำ หรือคำวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่น จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓๑

ตารางที่ ๔.๒๘ ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ควรประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี น่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา	๖๕ คน	๑๖.๑๒
๒.	ควรพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ	๔๗ คน	๑๑.๘๓
๓.	ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง	๕๗ คน	๑๔.๓๕
๔.	ตรงต่อเวลา	๓๕ คน	๘.๘๑
๕.	ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ	๖๓ คน	๑๕.๘๖

จากตารางที่ ๔.๒๘ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ คือ ควรประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี น่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒ รองลงมา ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘๖ ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓๕ และ ควร

พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๓ น้อยที่สุดคือ ตรงต่อเวลา จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๑

(๒) ด้านเนื้อหา

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา

ลำดับ	ปัญหา อุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ใช้เวลาในการเทศน์นานเกินไป	๕๒ คน	๑๓.๐๙
๒.	เนื้อหายืดยาว ไม่กระชับ จับใจความไม่ได้	๖๒ คน	๑๕.๖๑
๓.	บางรูปขาดทักษะในการเทศน์	๒๖ คน	๖.๕๔
๔.	บางรูปประหม่า ทำให้เทศน์ไม่รู้เรื่อง	๔๖ คน	๑๑.๕๘
๕.	ไม่มีการอ้างที่มาที่ไปของเนื้อหาที่ใช้ในการเทศน์ หรือแสดงธรรม	๕๒ คน	๑๓.๐๙

จากตารางที่ ๔.๒๙ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา คือ เนื้อหายืดยาว ไม่กระชับ จับใจความไม่ได้ จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๑ รองลงมา ใช้เวลาในการเทศน์นานเกินไป จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๙ ไม่มีการอ้างที่มาที่ไปของเนื้อหาที่ใช้ในการเทศน์ หรือแสดงธรรม จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๙ และ บางรูปประหม่า ทำให้เทศน์ไม่รู้เรื่อง จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๘ น้อยที่สุดคือ บางรูปขาดทักษะในการเทศน์ จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๔

ตารางที่ ๔.๓๐ ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑.	เทศน์ให้กระชับเวลา	๒๒ คน	๕.๕๔
๒.	เทศน์เฉพาะสาระสำคัญ ๆ ไม่นานเกินไป	๖๒ คน	๑๕.๖๑
๓.	จัดอบรมฝึกเทศน์เป็นประจำ	๕๖ คน	๑๔.๑๐
๔.	มีการเตรียมความพร้อมก่อนแสดงธรรม ทุกครั้ง	๔๗ คน	๑๑.๘๓
๕.	บอกที่มาของสุภาสิต หรือพุทธพจน์ ที่นำมาเป็นตัวอย่างประกอบ	๓๖ คน	๙.๐๖

จากตารางที่ ๔.๓๐ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ
และแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านเนื้อหา คือ เทศน์เฉพาะสาระสำคัญ ๆ ไม่นานเกินไป จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๑
รองลงมา จัดอบรมฝึกเทศน์เป็นประจำ จำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๑๐ มีการเตรียมความ
พร้อมก่อนแสดงธรรมทุกครั้ง จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘๓ และ บอกที่มาของสุภาสิต
หรือพุทธพจน์ที่นำมาเป็นตัวอย่างประกอบ จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๐๖ น้อยที่สุดคือ
เทศน์ให้กระชับเวลา จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๔

(๓) ด้านสื่อการสอน

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอนรายละเอียด
ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๓๑ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน

ลำดับ	ปัญหา อุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
-------	---------------	-------	--------

๑.	ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย	๖๒ คน	๑๕.๖๑
๒.	ไม่ค่อยมีการจัดทำสื่อประเภทหนังสือ ซีดี แผ่นพับ แจกเป็นธรรมทาน	๕๖ คน	๑๔.๑๐
๓.	อธิบายสื่อต่างๆที่นำมาประกอบไม่ชัดเจน	๒๕ คน	๖.๒๙
๔.	ใช้ศัพท์หรือคำพูดที่ยาก ทำให้สื่อสารไม่รู้เรื่อง	๖๔ คน	๑๖.๑๒
๕.	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สนับสนุนสื่อในการเทศน์การสอน	๔๒ คน	๑๐.๕๔

จากตารางที่ ๔.๓๑ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน คือ ใช้ศัพท์หรือคำพูดที่ยาก ทำให้สื่อสารไม่รู้เรื่อง จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒ รองลงมา ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๑ ไม่ค่อยมีการจัดทำสื่อประเภทหนังสือ ซีดี แผ่นพับ แจกเป็นธรรมทาน จำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๑๐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สนับสนุนสื่อในการเทศน์การสอน จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕๔ น้อยที่สุดคือ อธิบายสื่อต่างๆที่นำมาประกอบไม่ชัดเจนจำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๙

ตารางที่ ๔.๓๒ ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาบทบาทด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๕๔ คน	๑๓.๖๐
๒.	ควรมีการแจกเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ	๖๕ คน	๑๖.๓๗
๓.	ฝึกฝนหรือเข้าอบรมเพื่อพัฒนาการใช้สื่อที่ถูกต้อง	๔๕ คน	๑๑.๓๓
๔.	ใช้ศัพท์ที่ง่าย เพื่อให้การสื่อสารเข้าใจตรงกัน	๔๔ คน	๑๑.๐๘
๕.	ขอความอุปถัมภ์จากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อขอสนับสนุนสื่อการสอนต่างๆ	๓๒ คน	๘.๐๖

จากตารางที่ ๔.๓๒ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน คือ ควรมีการแจกเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓๗ รองลงมา ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๐ ฝึกฝนหรือเข้าอบรมเพื่อพัฒนาการใช้สื่อที่ถูกต้อง จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๓๓ และ ใช้ศัพท์ที่ง่าย เพื่อให้การสื่อสารเข้าใจตรงกัน จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๘ น้อยที่สุดคือ ขอความอุปถัมภ์จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอสนับสนุนสื่อการสอนต่างๆ จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๖

๔.๕ สรุปบทสัมภาษณ์บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทสัมภาษณ์เรื่อง บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์จำนวน ๒ ตอน ๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ๒. บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key informant) จำนวน ๕ ท่าน ดังต่อไปนี้

๑. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์อย่างไรบ้าง

ปัจจุบันมีเทคโนโลยีในการสื่อสารเพิ่มขึ้นมากทำให้มีหลายวิธีในการเผยแพร่ มีการสื่อสารที่ทันสมัยสามารถให้ความรู้ทางศาสนาได้อย่างทั่วถึง^๑ มหาเถรสมาคม กรมการศาสนาร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดำริร่วมกันในอันที่จะแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน เพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้คุณธรรม^๒ เผยแพร่ออกสื่อทีวีและวิทยุเป็นประจำ^๓ ข้าพเจ้าคิดว่าปัจจุบันสังคมไทยมีความจำเป็นมากที่จะองนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปสู่สถานศึกษาเช่นเด็ก ๆ สมควรที่จะต้องได้รับการเรียนรู้ด้านศีลธรรมตั้งแต่เยาว์วัยเพราะสังคมไทยปัจจุบันโลกแห่งเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นแต่จิตในคนกลับต่ำทรามลง^๔ สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมากในด้านสภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ แนวความคิดและการกระทำมีการแข่งขันและหันเข้าหาวัตถุนิยมมากขึ้น ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตแปรเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้นทุกปีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับเด็กในวัยเรียนสมควรได้รับการ

^๑สัมภาษณ์ นายธีรพงษ์ บำรุงเขต, รองนายก อบต.อุทัย, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๒สัมภาษณ์ นายเสมา สุริยากุล, ข้าราชการประจำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๓สัมภาษณ์ นายตรีวุธ ธนุบรรพ์, ผู้ใหญ่บ้านข้าวเม่า, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๔สัมภาษณ์ นายธีรวุฒิ ทาคะพล, ผู้ใหญ่บ้านสะแก, ๕ มีนาคม ๒๕๕๕

วางพื้นฐานทางจริยธรรมให้เข้มแข็งที่สุด เพื่อเด็กเหล่านั้นจะได้ เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในภายภาคหน้า^๕

๒. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์

พระสงฆ์ในสมัยนี้มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ทางศาสนามากขึ้น เพื่อที่จะให้ประชาชนได้ทราบ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา^๖ เนื่องจากข้อกำหนดที่ค่อนข้างเคร่งครัดของมหาเถรสมาคมในเรื่องคุณสมบัติพระสอนศีลธรรมจึงทำให้ขาดแคลนพระสอนศีลธรรม^๗ เผยแพร่ออกสื่อทีวี และวิทยุเป็นประจำ^๘ สมควรอย่างมากที่จะมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ทุกรูปควรที่จัดให้มีคณะสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา^๙ ในปัจจุบัน พระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถม ศึกษา ประพฤติธรรมปฏิบัติธรรมอันเป็นประโยชน์แก่ไปในสังคม และด้านการสงเคราะห์คือ การที่พระสงฆ์ต้องให้คำแนะนำปรึกษา แก่ผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสงเคราะห์ทางจิต ซึ่งถือเป็นหน้าที่โดยหลักของพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ได้นำเอาบทบาททั้งสามด้านไปปฏิบัติ ย่อมทำให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจที่ดี^{๑๐}

๓. ท่านมีส่วนร่วมเกี่ยวกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์อย่างไรบ้าง

คณะสงฆ์ควรให้ความรู้แลแสดงบทบาทของของตนในทางที่ดี เพราะทุกวันนี้มีข่าวไม่ดีเกี่ยวกับสงฆ์มากขึ้น^{๑๑} จัดเตรียมนักเรียน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม สนับสนุนประสานงานครูพระ และอำนวยความสะดวกในการรับส่งครูพระส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา เข้าเรียนธรรมศึกษาชี้แจงให้ผู้บริหารและเพื่อนครูได้เห็นความสำคัญของโครงการดังกล่าว^{๑๒} พระสงฆ์สอนเรื่องกรรมเวร เวลาที่มีกิจทางศาสนาก็เข้าร่วมกับพระสงฆ์เป็นประจำ^{๑๓} สมควรอย่างมากที่จะมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ทุกรูปควรที่จัดให้มีคณะสงฆ์เข้าไปสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา^{๑๔} บทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัด

^๕ สัมภาษณ์ นายประคอง คนตรง, ประชาชนตำบลธนู, ๗ มีนาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ นายธีรพงษ์ บำรุงเขต, รองนายก อบต.อุทัย, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๗ สัมภาษณ์ นายเสมา สุริยากุล, ข้าราชการประจำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๘ สัมภาษณ์ นายตรีวุธ ธนูบรรพ์, ผู้ใหญ่บ้านข้าวเม่า, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๙ สัมภาษณ์ นายธีรวุฒิ ทาคะพล, ผู้ใหญ่บ้านสะแก, ๕ มีนาคม ๒๕๕๕

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายประคอง คนตรง, ประชาชนตำบลธนู, ๗ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายธีรพงษ์ บำรุงเขต, รองนายก อบต.อุทัย, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายเสมา สุริยากุล, ข้าราชการประจำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายตรีวุธ ธนูบรรพ์, ผู้ใหญ่บ้านข้าวเม่า, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายธีรวุฒิ ทาคะพล, ผู้ใหญ่บ้านสะแก, ๕ มีนาคม ๒๕๕๕

พระนครศรีอยุธยาโดยพระสงฆ์จะให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนเกี่ยวกับปัญหาทางด้านคุณธรรม จริยธรรมที่ตรงกับคุณธรรม ๓๐ ประการ ในเรื่องความ กตัญญูกตเวทิมากที่สุด รองลงมาคือ ความ เมตตา กรุณา อุเบกขา^{๑๕}

๔. ท่านคิดว่าคณะสงฆ์ คือพระสงฆ์ มีความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่างไร

คณะสงฆ์ต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อพุทธศาสนิกชนเพราะคณะสงฆ์เป็นผู้สืบทอด ศาสนาโดยตรง^{๑๖} ประชาสัมพันธ์โครงการออกสื่อทีวีบ่อยๆ^{๑๗} เวลาเทศน์อยากให้เทศน์แบบ ยกตัวอย่างให้ชัดเจนเน้นพระธรรมให้มาก^{๑๘} ข้าพเจ้าคิดว่าโลกสังคมของเราในปัจจุบัน เทคโนโลยี สมัยใหม่เข้ามาทำให้สังคมของเราเสื่อมลงจิตใจของคนรวมทั้งเด็กๆ จังต่ำลงมาก มีความเห็นแก่ตัว และด้านของศีลธรรมเกี่ยวกับเรื่องของเพศศึกษา ข้าพเจ้าคิดว่าควรจะต้องให้มีคณะสงฆ์เข้าไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในโรงเรียนให้มากขึ้นและบ่อยขึ้น^{๑๙} ปัจจัยที่ทำให้การส่งเสริมพระสงฆ์มีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่า จะเป็นจากวัด ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ในเรื่องของอุปกรณ์ สถานที่ และงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่างๆ^{๒๐}

๕. ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างมาก ต่อบทบาทการเผยแผ่ของ คณะสงฆ์ และท่านมีข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง

คณะสงฆ์ต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อพุทธศาสนิกชนเพราะคณะสงฆ์เป็นผู้สืบทอด ศาสนาโดยตรง^{๒๑} ประชาสัมพันธ์โครงการออกสื่อทีวีบ่อยๆ^{๒๒} เวลาเทศน์อยากให้เทศน์แบบ ยกตัวอย่างให้ชัดเจนเน้นพระธรรมให้มาก^{๒๓} ข้าพเจ้าคิดว่าโลกสังคมของเราในปัจจุบัน เทคโนโลยี สมัยใหม่เข้ามาทำให้สังคมของเราเสื่อมลงจิตใจของคนรวมทั้งเด็กๆ จังต่ำลงมาก มีความเห็นแก่ตัว

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายประคอง คนตรง, ประชาชนตำบลธนู, ๗ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายธีรพงษ์ บำรุงเขต, รองนายก อบต.อุทัย, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายเสมา สุริยากุล, ข้าราชการประจำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายตรีวุธ ธนูบรรพ์, ผู้ใหญ่บ้านข้าวเม่า, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายธีรวุฒิ ทาคะพล, ผู้ใหญ่บ้านสะแก, ๕ มีนาคม ๒๕๕๖

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายประคอง คนตรง, ประชาชนตำบลธนู, ๗ มีนาคม ๒๕๕๕.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายธีรพงษ์ บำรุงเขต, รองนายก อบต.อุทัย, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

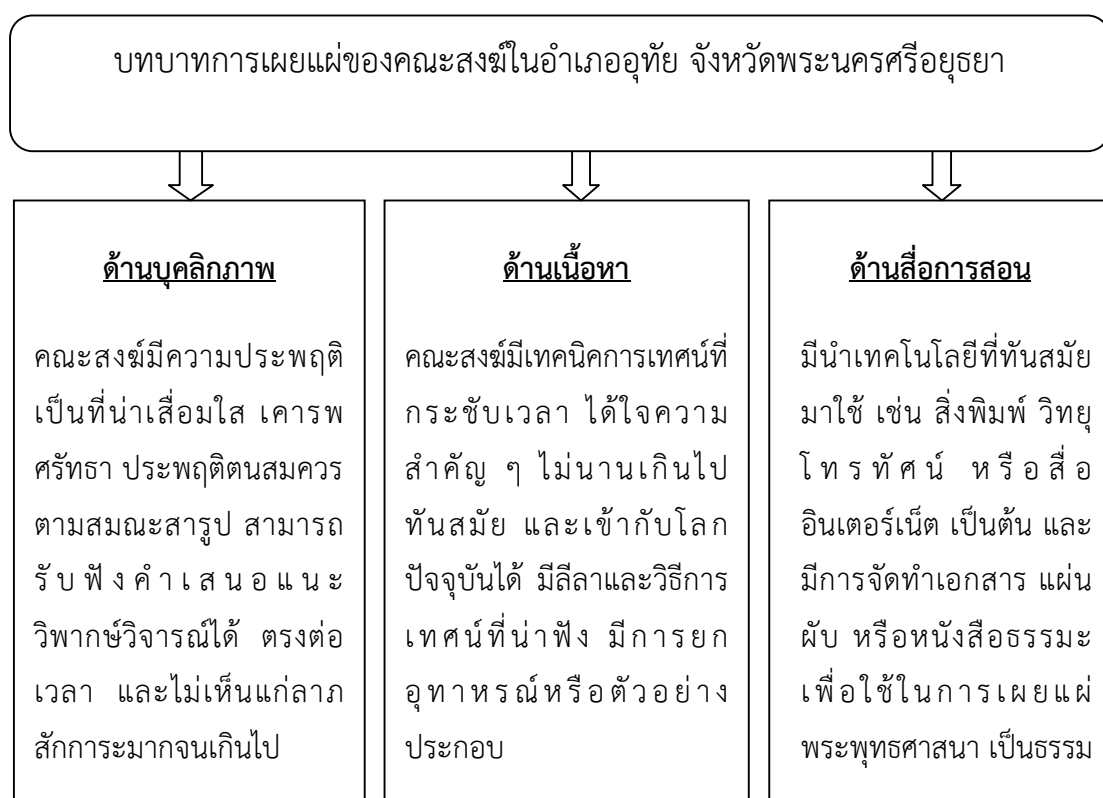
^{๒๒} สัมภาษณ์ นายเสมา สุริยากุล, ข้าราชการประจำ, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายตรีวุธ ธนูบรรพ์, ผู้ใหญ่บ้านข้าวเม่า, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

และด้านของศีลธรรมเกี่ยวกับเรื่องของเพศศึกษา ข้าพเจ้าคิดว่าควรจะต้องให้มีคณะสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนให้มากขึ้นและบ่อยขึ้น^{๒๔} จากสภาพปัจจุบันสังคมมีปัญหาต่าง ๆ ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมมากมายเป็นเหตุให้สังคม โดยทั่วไปต่างเรียกร้องให้สถาบันศาสนา คือ พระสงฆ์กลับมาทำหน้าที่ในด้านการศึกษา โดยเฉพาะในส่วนของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม^{๒๕}

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ใหม่ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายธีรวุฒิ ทาคะพล, ผู้ใหญ่บ้านสะแก, ๕ มีนาคม ๒๕๕๖

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายประคอง คนตรง, ประชาชนตำบลธนู, ๗ มีนาคม ๒๕๕๕.

คณะสงฆ์ทุกระดับ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
มีบทบาทในการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับมาก

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

(ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย)

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ

(๑) ด้านบุคลิกภาพ ของคณะสงฆ์มีความประพฤติเป็นที่น่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา ประพฤติตนสมควรตามสมณะสาธูป สามารถรับฟังคำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ได้ ตรงต่อเวลา และไม่เห็นแก่ลาภสักการะมากจนเกินไป

(๒) ด้านเนื้อหา พระคณะสงฆ์มีเทคนิคการเทศน์ที่กระชับเวลา ได้ใจความ สำคัญ ๆ ไม่นานเกินไป ทันสมัย และเข้ากับโลกปัจจุบันได้ มีลีลาและวิธีการเทศน์ที่น่าฟัง มีการยกอุทาหรณ์ หรือตัวอย่างประกอบ และ

(๓) ด้านสื่อการสอน มีนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น และมีการจัดทำเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นธรรมทาน ส่งผลให้คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ตามความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนในอำเภออุทัยที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทำการวิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากร ๔๒,๐๘๐^๑ คน โดยใช้ตารางสำเร็จขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๗ คน เป็นการวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติดังนี้ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยวิธีการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีมีตัวแปร ๒ ตัวแปรย่อย แต่หากมีตัวแปร ๓ ตัวขึ้นไปใช้วิธีการทดสอบค่าเอฟ (F-test) มีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด LSD (Least Significant Difference) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามลำดับความสำคัญของแต่ละประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

^๑สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, “ข้อมูลในอำเภออุทัย”,

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จำนวน ๒๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๖ มีอายุ ตั้งแต่ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗ สถานภาพการสมรส แต่งงานแล้วยังอยู่ด้วยกัน จำนวน ๑๗๕ คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๑ วุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ อาชีพ รับจ้าง จำนวน ๑๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐ รายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๓ สถานภาพทางสังคมที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคมใดเลย จำนวน ๒๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๘

๕.๑.๒ บทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านบุคลิกภาพ

ประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑) และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่าประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมาก ส่วนที่เหลือ คือสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายและมีศิลปะในการพูดในที่ชุมชนเป็นอย่างดี อยู่ในระดับปานกลาง

๒) ด้านเนื้อหา

ประชาชนในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่า ประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านเนื้อหา อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ เนื้อหาที่เทศน์ทันสมัยเข้ากับโลกปัจจุบันได้ ภาษาที่ใช้ในการเทศน์เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย มีวิธีการเทศน์ที่น่าฟัง เป็นลักษณะการสนทนาธรรมที่มีการถามตอบไปด้วย แสดงธรรมะในเรื่องใกล้ตัวผู้ฟังและเหมาะสมกับยุคสมัย มีการอ้างอิงที่มาของเนื้อหาที่เทศน์ มีการลำดับขั้นตอนในการเทศน์ไม่สับสนยืดเยื้อ ส่วนข้อที่เหลืออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

๓) ด้านสื่อการสอน

ประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน โดยภาพรวมอยู่ใน

ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ และเมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายข้อ พบว่าประชาชน ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสื่อการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ วิธีการเผยแพร่ควรมีหลาย ๆ แบบตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังสถานที่ และโอกาส มีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม คำขวัญคำกลอน ประกอบเนื้อหาธรรมะ มีการเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย ให้เข้ากับเนื้อหาธรรมะ มีการใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแพร่ เนื้อหาธรรมะมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจัย มีการเล่านิทาน แล้ววกอุทาหรณ์ประกอบเนื้อหาธรรมะ ส่วนข้อที่เหลืออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑) เพศ กลุ่มตัวอย่างที่มี เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพด้านเนื้อหาและด้านสื่อการสอนไม่แตกต่างกัน

๒) อายุ กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพและด้านเนื้อหา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านสื่อการสอนไม่แตกต่างกัน

๓) สถานภาพการสมรส กลุ่มตัวอย่างที่มี สถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มี สถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔) วุฒิการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในทุกด้าน คือด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหาและด้านสื่อการสอนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕) **อาชีพ** กลุ่มตัวอย่างที่มี อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา และด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๖) **รายได้ต่อเดือน** กลุ่มตัวอย่างที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในทุกด้าน คือด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหาและด้านสื่อการสอนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๗) **สถานภาพทางสังคม** กลุ่มตัวอย่างที่มี สถานภาพทางสังคมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี สถานภาพทางสังคมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านเนื้อหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านบุคลิกภาพและด้านสื่อการสอน ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ดังนี้

จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าปัญหาอุปสรรค และนำไปสู่ข้อเสนอแนะซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

ด้านบุคลิกภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ บางครั้งแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับสมณะสาธูป จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๘

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ควรประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี น่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒

ด้านเนื้อหา

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ เนื้อหายืดยาว ไม่กระชับ จับใจความไม่ได้ จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๑

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ เทศน์เฉพาะสาระสำคัญ ๆ ไม่นานเกินไป จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๑

ด้านสื่อการสอน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ใช้ศัพท์หรือคำพูดที่ยาก ทำให้สื่อสารไม่รู้เรื่อง จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๑๒

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ควรมีการแจกเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓๗

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมทั้ง ๓ ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านบุคลิกภาพ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านบุคลิกภาพมากที่สุดในเรื่องการแนะนำ

ในเรื่องที่ดี และเป็นประโยชน์ รองลงมาคือ ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อคณะสงฆ์ ยอมรับคำแนะนำและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ อันเนื่องมาจากคณะสงฆ์ได้เล็งเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยไม่เห็นแก่ลาภสักการะ จึงสามารถแนะนำประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติชอบ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ **พระยุพธนา รมณีย์ธมโม (แก้วกัณฑ์)** กล่าวว่า คณะสงฆ์ได้วางแผนดำเนินการประกาศ พระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ พระสงฆ์จึงได้ตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ^๒

- ๑) ติฎฐธรรมิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน

พระสงฆ์จึงสามารถนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มาแนะนำประชาชนได้ดี และผู้ฟังน้อมรับพร้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตาม ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความคิดเห็นที่ดีต่อคณะสงฆ์

๕.๒.๒ ด้านเนื้อหา จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านเนื้อหามากที่สุดในเรื่องมีการสรุปข้อคิดที่ได้จากการฟังเทศน์ทุกครั้ง รองลงมาคือ มีการยกอุทาหรณ์หรือตัวอย่างที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการฟังเทศน์ ฟังธรรมเป็นประจำ จึงเข้าใจเนื้อหาและเกิดแรงจูงใจในการติดตามฟังเทศน์ต่อไป ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)** กล่าวว่า นักเทศน์ชั้นแนวหน้า ท่านถือหลักว่า “ก่อนจะเทศน์ต้อง

^๒พระยุพธนา รมณีย์ธมโม (แก้วกัณฑ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัตถกคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๑๕.

เตรียม ถ้าไม่เตรียมก็เสียเหลี่ยมนักเทศน์” การเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ดีนั้นจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑. เตรียมตัว คือ เรียนรู้วิชาการต่างๆ ให้ถูกต้องตามขั้นตอนของจรรยา หรือศาสนพิธีที่เกี่ยวกับการเทศน์

๒. เตรียมใจ คือ ควบคุมใจให้มีสมาธิ มีใจปลอดโปร่ง สร้างความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว กังวล พรรณนาว่าในใจไปเป็นตอนๆ

๓. เตรียมวิจัยผู้ฟัง คือ รู้ลักษณะคนฟัง และเลือกวิธีการเทศนาให้เหมาะสมกับคนฟัง เหมือนกับการป้อนข้าวว่าจะป้อนคำเล็กหรือคำโต ต้องดูขนาดปากของผู้ที่จะทานเสียก่อน

๔. เตรียมหลักการเทศน์ คือ ถ้าต้องการให้เทศนางามในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด ก็ต้องอธิบายตามพุทธวิธี ๔ ส. คือ^๗

ส.๑ สันทัสสนา คือ เทศน์ได้แจ่มแจ้ง

ส.๒ สมบาทปนา คือ เทศน์ได้จูงใจ

ส.๓ สมุตเตชนา คือ เทศน์ปลุกให้กล้า

ส.๔ สัมปหังสนา คือ เทศน์ให้รำเริง

คณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านได้มีรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธธรรม ทั้งการเรียบเรียงเนื้อหาและการสรุปข้อคิดที่เป็นประโยชน์ทุกครั้ง จึงเป็นเหตุให้ประชาชนมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการฟังเรื่องที่เข้าใจยากให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น อันเนื่องจากได้ฟังการยกอุทาหรณ์และตัวอย่างมาประกอบเรื่อง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี

๕.๒.๓ ด้านสื่อการสอน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านสื่อการสอน มากที่สุดในเรื่องมีสื่อการสอนเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ รองลงมาคือ มีสื่อประกอบการสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่วและทำจิตใจให้ผ่องใส นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรม เพราะคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ศึกษาหาความ

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

รู้ยู่ตลอดเวลา มีวิธีการในการนำเสนอ พร้อมกับมีสื่อประกอบการสอนที่ทันสมัย ง่ายต่อการเข้าใจ ประชาชนจึงมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระวุฒิกกร วุฑฒิกกรโณ (พรมทิพย์) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต)” พบว่าท่านมีเทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรม หรือวิธีการในการนำเสนอที่โดดเด่นอยู่ ๖ วิธี คือ^๕

๑. โดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ
๒. โดยวิธีอุปมาเปรียบเทียบ
๓. โดยยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์ เป็นต้น
๔. โดยการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ
๕. โดยยกบุคคลตัวอย่างประกอบ
๖. โดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

วิธีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนนี้ เป็นเหตุให้ประชาชนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง พร้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล สังคมและประเทศชาติเกิดความสงบสุขภายใต้ร่มเงาของบวรพุทธศาสนา โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก พระพุทธศาสนาจึงสามารถสืบทอดอายุศาสนาไปได้อีกยาวนาน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่ขยายไปทั่วทุกมุมโลก ทั้งในและนอกประเทศ
- ๒) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการเทศน์ สอน แสดงธรรม หรือปาฐกถาธรรม เพื่อขัดเกลาจิตใจญาติโยม
- ๓) คณะสงฆ์ควรพัฒนาสื่อที่ใช้ในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยู ซีดี เป็นต้น

^๕ พระวุฒิกกรณ วุฑฒิกกรโณ (พรมทิพย์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วทุกวัด ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตเมือง หรือเขตที่เจริญแล้วเพียงอย่างเดียว

๕) รัฐบาลควรกำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติ ให้คนในชาติได้รับการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมจากพระสงฆ์โดยตรง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) คณะสงฆ์ควรประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี น่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา เช่น พุทธจาไฟเราะ อ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ ประพฤติตนเหมาะสมแก่ตามสมณะสาธูป เป็นต้น

๒) คณะสงฆ์ควรรับฟังคำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ได้ ตรงต่อเวลา และไม่เห็นแก่ลาภสักการะมากจนเกินไป

๓) คณะสงฆ์ควรเทศน์ให้กระชับเวลา ได้ใจความ เทศน์เฉพาะสาระสำคัญๆ ไม่นานเกินไป ทันสมัย และเข้ากับโลกปัจจุบันได้

๔) คณะสงฆ์ควรมีลีลาและวิธีการเทศน์ที่น่าฟัง มีการยกอุทาหรณ์หรือตัวอย่างประกอบ

๕) คณะสงฆ์ควรจัดอบรมฝึกเทศน์เป็นประจำ เพื่อเพิ่มทักษะให้แก่พระสังฆาธิการ

๖) คณะสงฆ์ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น

๗) คณะสงฆ์ควรมีการจัดทำเอกสาร แผ่นพับ หรือหนังสือธรรมะ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นธรรมทานเพิ่มอีกด้วย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่น ๆ

๒) ควรศึกษาทัศนคติของประชาชนในเขตปกครองที่มีต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการระดับภาคหรือระดับหน

๓) ควรศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ตามหลักธรรมาภิบาลหรือหลักธรรมอื่น ๆ ในพระพุทธศาสนา

๔) ควรศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ระดับจังหวัด